

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Trvalá udržitelnost a sociální rezilience ekologického
hospodaření**

Michal Jaroš

© 2013 ČZU v Praze

!!!

**Místo této strany vložíte zadání diplomové práce.
(Do jedné vazby originál a do druhé kopii)**

!!!

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci "Trvalá udržitelnost a sociální rezilience ekologického hospodaření" vypracoval samostatně pod vedením mého vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. března 2013

_____

Michal Jaroš

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu diplomové práce Mgr. Ing. Lukášovi Zagatovi, Ph.D. za umožnění napsání této diplomové práce, za hodnotné rady a odborné vedení během práce. Můj dík patří rovněž mému známému, Ing. Aleši Kotěrovi, za poskytnutí kontaktů na osvědčené farmáře. Dále děkuji osloveným farmářům, za informace a čas, který mi věnovali. V neposlední řadě děkuji své rodině za veškerou podporu při psaní této práce.

TRVALÁ UDRŽITELNOST A SOCIÁLNÍ REZILIENCE EKOLOGICKÉHO HOSPODAŘENÍ

SUSTAINABILITY AND SOCIAL RESILIENCE OF ORGANIC FARMING

Souhrn

Diplomová práce se zabývá trvalou udržitelností a sociální resiliencí napříč vybranými farmami v České republice. Ekologické zemědělství a produkce biopotravin jsou nové fenomény ve výživě ve státech Evropské unie i v České republice. V první části mé práce jsou popsány důležité termíny a teoretické zásady, uplatňované v ekologickém zemědělství, jež budou předmětem rozhovorů s ekologickými farmáři v rámci vlastního průzkumu s cílem předpovědět budoucí vývoj jejich hospodaření a samotnou produkci bio potravin. Účelem práce a předmětem druhé, praktické části, je prozkoumat ekologické hospodaření a zjistit, do jaké míry v praktické rovině uplatňuje svůj transformační potenciál, tzn. schopnost přeměnit systém produkce potravin do trvale udržitelnější podoby. Specifickým cílem práce je nalézt a kriticky popsat příklady ekologických farem, které konvenují kritériím udržitelnosti a resilience zemědělských systémů. V závěru jsou shrnuty výsledky z analytické části, včetně ověření hypotéz.

Summary

This diploma thesis deals with sustainability and social resilience through selected farms in the Czech Republic. Organic farming and organic food production are new phenomena in the nutrition across the European Union and the Czech Republic. The first part of my work explains important terms and theoretical principles applied in organic farming, which will be the subject of discussions with the ecological farmers in my own research in order to reach the answer of the future development of their economy and the actual production of organic food. The purpose of the work and the subject of the second part is to explore environmental management and determine to what extent on a practical level exerts its transformative potential, ie. ability to transform food production system into a more sustainable form. The specific objective is to find and critically describe examples of organic farms, which comports with the criteria of sustainability and resilience of agricultural systems. The conclusion summarizes the results of the analytical part, including the verification of hypotheses.

Klíčová slova: Ekologické zemědělství, konvenční zemědělství, dotace, biofarma, biopotraviny, trvalá udržitelnost, rezilience.

Keywords: Organic agriculture, conventional agriculture, organic farm, subsidies, organic food, sustainability, resilience.

1.	ÚVOD	8
2.	CÍL PRÁCE A METODIKA	10
3.	LITERÁRNÍ REŠERŠE – VYMEZENÍ POJMŮ	11
3.1	Z historie	11
3.1.1	Současný stav	12
3.2	Půdní fond v České republice	17
3.3	Dílčí funkce zemědělství.....	20
3.3.1	Produkční funkce zemědělství	20
3.3.2	Mimoprodukční funkce zemědělství.....	21
3.4	Charakteristika ekologického zemědělství.....	21
3.4.1	Legislativa	24
3.4.2	Dotace	26
3.4.2.1	SZIF	27
3.5	Další formy hospodaření	29
3.5.1	Konvenční zemědělství	29
3.5.2	Integrované zemědělství.....	32
3.5.3	Přechod (konverze) na ekologické zemědělství.....	34
3.5.4	Sociální poměry	34
3.6	Biopotraviny.....	35
3.6.1	Kontrola, certifikace a označování.....	37
3.6.1.1	Kontrolní organizace.....	40
3.6.1.2	Označování bioproduktů	40
3.6.2	Způsoby odbytu výrobků	41
3.6.2.1	Bio-bedýnky	41
3.6.2.2	Farmářské trhy	42
3.6.2.3	Prodej ze dvora.....	43
3.6.2.4	Prodej přes internet	44
3.6.2.5	Specializované kamenné prodejny.....	44
3.7	Sociální situace v zemědělství	46
3.8	Trvale udržitelný rozvoj.....	47
3.8.1	Trvalá udržitelnost v zemědělství	50
3.8.2	Vize trvale udržitelného hospodaření.....	52
3.8.3	Evropský (multifunkční) model zemědělství.....	52
3.8.4	Rezilience.....	53
4	ANALYTICKÁ ČÁST	55
4.1	Metodika	55
4.1.1	Metodický postup.....	55
4.1.2	Charakteristika zkoumaného souboru	55
4.1.3	Formulace hypotéz	56
4.1.4	Okruh otázek pro rozhovory	59
4.2	Ověřování hypotéz	59
4.3	Ekologická farma Biovavřinec.....	59
4.3.1	Ekonomická dimenze	60
4.3.2	Sociální dimenze	61
4.3.3	Environmentální dimenze	62
4.3.4	Institucionální dimenze	65
4.4	Ekologická farma Usedlost Medník.....	67

4.4.1	Ekonomická dimenze	68
4.4.2	Sociální dimenze	69
4.4.3	Environmentální dimenze	71
4.4.4	Institucionální dimenze	71
4.5	Ekologická farma Ing. Luboš Vrtilka.....	73
4.5.1	Ekonomická dimenze	74
4.5.2	Sociální dimenze	76
4.5.3	Environmentální dimenze	76
4.5.4	Institucionální dimenze	78
4.6	Ekologická farma Zelený Dvůr	79
4.6.1	Ekonomická dimenze	80
4.6.2	Sociální dimenze	82
4.6.3	Environmentální dimenze	82
4.6.4	Institucionální dimenze	83
4.7	Ekologická farma Držovice.....	84
4.7.1	Ekonomická dimenze	85
4.7.2	Sociální dimenze	87
4.7.3	Environmentální dimenze	88
4.7.4	Institucionální dimenze	88
4.8	Diskuse - ověření hypotéz.....	90
4.8.1	Ekonomická.....	90
4.8.2	Sociální.....	90
4.8.3	Environmentální.....	90
4.8.4	Institucionální.....	90
5	ZÁVĚR	92
6	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	94
6.1	Knižní zdroje.....	94
6.2	Internetové zdroje.....	95
7	PŘÍLOHY	99
7.1	Seznam příloh.....	99

1. ÚVOD

V současné době je ekologické zemědělství velmi diskutované téma - tradiční zemědělství kdysi vyjadřovalo „osobní“ vztah mezi lidmi a půdou. Zdárné hospodaření bylo založeno na znalostech o místě, klimatu, kraji, vodě, půdě a žijících organismech v ní, smíšených porostech a rotaci plodin, uchovávání semen, šlechtění zvířat i rostlin a především o recyklaci organické hmoty. Tyto všechny aspekty naši předci jednak znali, především je však respektovali, vycházeli z nich a řídili se jimi. Pěstování rostlin byl proces, který zahrnoval zemědělce, zemi a komunitu s cílem navždy zachovat tuto život dávající směnu.

Po čase, s příchodem moderního zemědělství, jak ho známe dnes, bylo toto tradiční uspořádání změněno. Po celém světě průmyslové zemědělství zásadním způsobem mění venkov a do jisté míry ho mění v běžné business prostředí, které bylo a je charakteristické spíše pro města. Rodinné statky ustupují agrárním podnikatelům, jimž jde především o zisk, ať to stojí, co to stojí. Osobní znalosti, předávané z generace na generaci, a životní zkušenosti našich předků, které fungovaly po celá staletí, nahrazují technicistní vzorce a všemožná rychlá řešení, s nimiž souvisí i velký rozvoj na poli mechanizace, jejíž obsluhy rovněž často k přírodě nepřístupují zodpovědně, jak by měly. Obrovské stroje a masivní používání chemikálií nahrazují pozorné sledování půdy a krajiny hospodářem, včetně dodržování zajetých osevních postupů, smíšené kultury jsou nahrazovány monokulturami, obrovskými lány jedné plodiny, táhnoucími se do nedohledna. Dost často také tyto plodiny nejsou určeny pro místní potřebu, ale pro export. Místní zemědělci, komunity a ekonomiky jsou oddělováni od tradičního živobytí. Úsloví „láska k půdě“ bylo nahrazeno láskou k zisku, penězům, se závažným dopadem na životní prostředí a v neposlední řadě také na zdraví lidí.

Po přečtení mnoha titulů, zabývajících se ekologickým, nebo chcete – li bio zemědělstvím, jsem neměl úplně jasno, jak správně toto odvětví, jež se chová, oproti klasickému konvenčnímu zemědělství, k přírodě šetrně, oproti klasickému konvenčnímu zemědělství, pojmenovat, jaká je jeho definice, neboť existuje celá řada směrů šetrného, přírodě blízkého zemědělství. Názvy jsou opravdu různé, např. organicko-biologické, biodynamické, ekologické, alternativní, setrvalé. Svým obsahem i praktikami se poněkud liší, ale uvedené obecné zásady jsou respektovány všemi.

Oficiální název v České republice i Evropské unii (EU) je nyní ekologické zemědělství (EZ). Světové hnutí ekologického zemědělství IFOAM (International Federation of Organic Agricultural Movements)¹ sdružuje téměř 500 členských organizací z více než osmdesáti zemí, včetně ČR. Správnou a mezinárodně uznávanou definici ekologického hospodaření uvedu na dalších stranách této práce.

---

¹ *Organic Policy Information and Resources. iFOAM.org* [online]. [cit. 10. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.ifoam.org/growing_organic/2_policy/policy_main_page.html>

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

Ve své diplomové práci zpracuji trend trvalé udržitelnosti a sociální rezilience ekologických farmářů, prostřednictvím případové studie, jež je jedním z přístupů kvalitativního výzkumu.

Pro plnohodnotné pochopení vlastního výzkumu napříč vybranými ekologickými farmáři se nejprve v první, teoretické části práce budu věnovat uvedení do problematiky a popsání důležitých termínů a souvislostí, které s ekologickým hospodařením souvisejí. V empirické části se pokusím formou rozhovorů s ekologickými zemědělci, dále pak pozorováním a studiem dokumentů, ověřit hypotézu trvalé udržitelnosti a sociální rezilience ekologického hospodaření.

Na základě domluvy se svým vedoucím práce, panem Mgr. Ing. Lukášem Zagatou, PhD., jsem koncept rozhovoru s farmáři postavil na výzkumu provedeném v rámci projektu FarmPath (Farming Transitions: Pathways towards regional sustainability of agriculture in Europe). Tento projekt vznikl prostřednictvím skupinové diskuse s Národní partnerskou skupinou stakeholderů, kterou vedli řešitelé projektu.

3. LITERÁRNÍ REŠERŠE – VYMEZENÍ POJMŮ

3.1 Z historie

S lidmi je spjato zemědělství již od dob neolitu, tzn. 10 – 7 tis. let př. n. l., kdy člověk zjistil, že lov zvířat není dostatečný, naopak, že jejich chov přinese více kapacit a méně práce, stejně tak u plodin, kdy systematické setí obilnin do připravené půdy usnadňuje získávání obilných zrn.

Zemědělské postupy postavené na zavlažování, střídání plodin na pozemcích (dodržování osevních postupů), hnojiva a pesticidy byly vymyšleny před dlouhou dobou, ale až v posledním století významněji pokročily.

V důsledku zrychlujícího se růstu lidské populace se zemědělská produkce v minulém století razantně zvýšila. Potřeba lidské práce byla snížena nástupem umělých hnojiv a postřiků, uplatnila se mechanizace a výběrové křížení. Současné zemědělství je spojeno se širokou paletou témat, jako je například udržování rázu krajiny, biopaliva, geneticky modifikované organismy, dotace hospodářstvím apod. V nedávných letech postupně vzrůstal odpor proti mechanizovanému a na chemii založenému zemědělství a naopak podpora EZ.

„EZ je v Evropě i u nás uznávanou metodou, která má dokonce přesně definována pravidla zákonem. Ekologické hospodaření je sice nutné kompenzovat dotacemi, avšak i přesto jej uznávají nejen ekonomové, politici, spotřebitelé, ale i vědci. Tento způsob hospodaření má mnoho pozitiv a je doporučován pro udržení osídlení venkova a zachování kulturní krajiny. V minulosti tomu ovšem tak zdaleka nebylo a ekozemědělci museli o prosazení a uznání alternativního hospodaření bojovat.

Důvodem k vytvoření ekologického hospodaření v minulém století bylo nejen uvědomění si negativ tehdejšího zprůměrnění, které poškozovalo přírodu, zvířata, snižovalo kvalitu potravin a ohrožovalo sociální jistoty rolníků a zdraví lidí“.²

---

² URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, I. díl*. 1. vyd. Praha. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2003. ISBN 80-7212-274-6.

První úvahy o alternativním hospodaření sahají až do prvních desetiletí 20. století, kdy v souvislosti s urbanizací a samotným rozvojem průmyslové výroby postupně docházelo ke změně tradičního zemědělství. Velkou roli tehdy hrál ohromný rozvoj techniky i vědy, stejně tak na druhé straně se neustále zvětšující demografická základna lidstva, kterou bylo třeba uživit. Ceny potravin se hodně snižovaly a výnosy z hlavních plodin rostly. V té době byly také zaznamenány první dokumentované údaje o poškozování půdní úrodnosti a o změnách v agroekosystémech, které souvisely s chemickou a technickou intenzifikací zemědělství, především s prudkým rozvojem biochemie a zlevněním výroby dusíkatých hnojiv.

„Samotná historie vzniku EZ sahá tedy až do počátku 20. století, do období po první světové válce. EZ vznikalo téměř souběžně v Indii a Střední Evropě a jeho vznik je spojen se jmény britského botanika Sira Alberta Howarda, filozofa J. W. Goetheho a se jménem Rudolfa Steinera.“³

3.1.1 Současný stav

Před rokem 1989 patřilo mezi hlavní úkoly zemědělství v rostlinné výrobě zajistit produkci pomocí maximálních hektarových výnosů. Tyto výnosy byly dosahovány zejména používáním vysokých dávek minerálních hnojiv a pesticidů. Pesticidy jsou chemické látky, které slouží k ochraně porostů rostlin, k ochraně zvířat, produktů organického původu, popřípadě i člověka, před napadením chorobami a škůdci.

„Používání těchto hnojiv a chemikálií se dělo často bez ohledu na škody, které tyto látky ve vysokých dávkách mohou způsobit.“⁴

V současné době je jednou z priorit dosahovat výnosy únosné po ekologické i ekonomické stránce.

---

³ URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, I. díl*. 1. vyd. Praha. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2003. ISBN 80-7212-274-6.

⁴ ZITTA, M., VOSTAL, J., *Obecná fyto technika*. Praha. Česká zemědělská univerzita, 1998.

Od prosince 1989, nebo lépe od roku 1990, se konečně i v naší zemi mohlo začít otevřeně mluvit o všech problémech, tedy i o kvalitě potravin. Na počátku organického zemědělství v tehdejší Československu a k jeho rychlému startu přispěly původně jen kontakty s lidmi ze zahraničí. Následovala intenzivní spolupráce s IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements)⁵. Konference o EZ, konané ve Velké Bystřici u Olomouce, se v lednu roku 1990 zúčastnilo na 600 posluchačů. Brzy poté se začali hlásit soukromí rolníci a zemědělské podniky, mající zájem ekologicky hospodařit. V roce 1990 také vznikl svaz producentů a zpracovatelů biopotravin PRO-BIO a postupně i další svazy, např. LIBERA, BIOVA, NATURVITA nebo ALTERVIN. Následovalo založení oddělení pro alternativní zemědělství na Vysoké škole zemědělské v Praze (dnešní České zemědělské univerzitě v Praze) a pak na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Stejně tak byl v roce 1990 uspořádán roční kurz o EZ na Slovensku. Současně byl v červenci roku 1990 na Ministerstvu zemědělství České republiky jmenován náměstek ministra pro privatizaci a alternativní zemědělství a okamžitě vytvořena subvenční politika pro rozvoj tohoto nového zemědělského systému.

V letech 1990 a 1991 prosadil tehdejší náměstek ministra zemědělství Vlastimil Tlustý (ODS) dotace ekologickým zemědělcům, které vedly k nastartování tohoto systému hospodaření u nás.

„V roce 1990 bylo na alternativní zemědělství uloženo 25 milionů, v roce 1991 celkem 75 milionů a v roce 1992 to bylo 25 milionů korun dotací MZe ČR. Rozhodující část těchto peněz směřovala na podporu budování produkčních provozů, velmi málo pak už na zpracování. Přímé dotace na obchodní síť či její nepřímý rozvoj nebyly

---

⁵*Organic Policy Information and Resources. iFOAM.org [online]. [cit. 10. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.ifoam.org/growing_organic/2_policy/policy_main_page.html>*

poskytovány. V té době, začátku 90. let, byl toho výsledkem bouřlivý rozvoj ploch v konverzi k ekologickému hospodaření.“⁶

V letech 1993 až 1997, kdy se dotace nevyplácely, počet ekozemědělců stagnoval. Díky aktivitě rolníků však byly v té době nastartovány první odbytové bioprogramy. K novému oživení rozvoje EZ došlo až s novou podporou státu roku 1998.

Konvenční zemědělství, jako hlavní obor zemědělské výroby, ustupuje do pozadí. Přináší sice maximální výnosy, které jsou v současnosti kontrolovány ve své hygienické a jakostní kvalitě, s nimi nicméně přichází i větší dopad na ekologickou rovnováhu ekosystému. Posledních 25 let je stále více rozšiřován trend ekologického, nebo také organického (termín vznikl z anglického „organic agriculture“) zemědělství. Jde o celosvětově uznávaný způsob hospodaření.

„V roce 2005 bylo na všech kontinentech dohromady přes 31 milionů hektarů ekologicky obhospodařované půdy.“⁷

Oproti předchozím rokům došlo zejména v roce 2005 ke zvýšení počtu biovýrobců i bioobchodníků, na druhé straně ale stagnoval počet samotných ekologických zemědělců. Výměra ekologicky obhospodařované půdy stagnovala, ale výměra orné půdy rostla. To se dá přisoudit pozitivní změně struktury EZ směrem k vyšší produkci biovýrobců.

Stejný rozvoj EZ je patrný i v České republice, kde se tento způsob nakládání s půdou rozmáhá. Lze hovořit o tom, že Česká republika naplnila Akční plán z roku 2004, který předpokládal zvýšení zastoupení EZ na 10% v roce 2010.

V současné době se v ČR hospodaří v systému EZ na 483.176 ha, v procentuálním vyčíslení z celkové výměry zemědělské půdy pak jde o 11,4%. Zastoupení ekologicky obhospodařované půdy je 10,5%. V tomto ohledu je ČR nad

---

⁶ *Ekologické zemědělství*. Ministerstvo životního prostředí ČR [online]. [cit. 17. říjen 2012]. Dostupné na WWW:

<[http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/881B04BF9FD9A9B3C1256FC000501538/\\$file/Ekologie_02.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/881B04BF9FD9A9B3C1256FC000501538/$file/Ekologie_02.pdf)>

⁷ *Ekologické zemědělství ve světě*. Zelenezpravy.cz. [online]. 20. září 2010. [cit. 4. říjen 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.zelenezpravy.cz/ekologicke-zemedelstvi/>>

průměrem Evropské unie. Jedná se asi o 4 022 zemědělských podniků, které jsou velmi různé velikosti. V produkčním zaměření stále převažují travní porosty, producentů tržních plodin však přibývá.

Celková škála velikostí farem je široká. Jedná se jak o malé ekologické farmy o výměře například do 5 ha, tak často i o velké farmy, například bývalá družstva nebo státní statky o výměře více než 1000 ha na jeden podnik. Česká republika je lídrem v oboru EZ mezi novými členskými státy EU.

V současné době je v platnosti Akční plán ČR pro rozvoj EZ v letech 2011 – 2015, navazující na předchozí plán z let 2004 – 2010. Mezi dílčí cíle patří mj. dosažení podílu EZ 15 % z celkové plochy zemědělské půdy v ČR a podílu minimálně 20 % orné půdy z celkové výměry v EZ, dále pak 3 % podíl biopotravin na celkovém množství zpracovaných potravin.⁸

Prudký rozvoj EZ v novodobých dějinách ČR byl umožněn především díky dotačnímu titulu Agro environmentální opatření⁹, do kterého spadá právě i podpora EZ. Dalším důležitým aspektem je rozvoj domácího trhu s biopotravinami, který je dán lepším marketingem prodejců i celkově větší poptávkou po biopotravinách.

V závěru této kapitoly je třeba říct, že EZ není jen prostředkem k produkování kvalitních potravin, ale také chytrým nástrojem, jak financovat takové zemědělské oblasti, které by neměly v nedotovaných tržních podmínkách šanci přežít a zůstaly by ladem. Přejít z konvenčního na EZ přináší mnoho kladných jevů, zejména napomáhá k udržení a k rozvoji biodiverzity v ekosystémech. Konverze rovněž přináší mnoho výhod pro samotné zemědělce, kteří na tento systém obhospodařování půdy přecházejí.

---

⁸ *Do roku 2015 má podíl ekologicky obhospodařované půdy vzrůst na 15%*. Eagri.cz. [online]. 15. Prosinec 2010. [cit. 2. listopad 2012]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2010_do-roku-2015-ma-podil-ekologicky.html>

⁹ *Agroenvironmentální opatření ČR 2007-2013*. Bioinstitut. [online]. 2007. [cit. 2. listopad 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.bioinstitut.cz/documents/brozura_agroenvi_opatreni_5.pdf>

Tabulka 1: Vývoj výměry zemědělské půdy v ekologickém zemědělství ČR

ROK	Počet kontrolovaných podniků celkem	Výměra zemědělské půdy v EZ v ha	Procentický podíl ze zem. půdního fondu
1990	3	480	---
1995	181	14982	0,35
2000	563	165699	3,86
2005	829	254982	5,98
2006	963	281 535	6,61
2007	1318	312 890	7,35
2008	1946	341 632	8,04
2009	2689	398 407	9,38
2010	3517	448 202	10,55
2011	3920	482 927	11,40
2012	3934	488 658	11,46

Zdroj: vlastní zpracování dle dokumentu Základní statistické údaje ekologického zemědělství. Eagri.cz. [online]. 31.12.2012. [cit. 27. únor 2013].

Dostupné na WWW: <eagri.cz/public/web/file/.../statistika_zakladni_31._12._2012.doc>

Dle oficiálních údajů MZe ČR k 31.12.2012 vzrostla celková výměra ekologicky obhospodařovaných ploch na téměř 500 tis. ha, což představuje podíl 11,46% z celkové výměry zemědělské půdy ČR. Obecně se však nárůst ploch v EZ během roku 2011 zpomalil, což se projevilo v poklesu podílu ploch v přechodném období (z 27 % na 20 %). Oproti poslednímu roku 2012, počet ekologických zemědělců za rok 2011 opět významně narostl (nárůst o 403 subjektů) a ke konci roku hospodařilo ekologickým způsobem téměř 4000 ekofarem, což představuje téměř 13 % registrovaných zemědělských podnikatelů v ČR. Ani v posledním roce se nepodařilo překročit magickou čtyř-tisícovku v počtu ekologicky hospodařících podniků, přibylo jen 14 samostatně hospodařících ekologických farmářů.

3.2 Půdní fond v České republice

Zemědělství podnikatelé dnes v České republice hospodaří na zhruba 4 264 tis. ha zemědělské půdy, která tak tvoří přibližně polovinu (54 %) celkové rozlohy státu. Na jednoho obyvatele republiky pak připadá 0,42 ha zemědělské půdy, z toho 0,30 ha půdy orné, což je přibližně evropský průměr. Více než třetinu půdního fondu ČR tvoří lesní pozemky. Od roku 1995 ubylo 15 tis. ha zemědělské půdy, oproti tomu výměra lesní půdy vzrostla o 16 tis. ha.¹⁰

Zatímco výměra orné půdy v posledních deseti letech neustále klesá, výměra pozemků, evidovaných v katastru nemovitostí jako trvalé travní porosity, se naopak o 71 tis. ha zvýšila. Polovina zemědělského půdního fondu se nachází v oblastech méně příznivých pro hospodaření (tzv. LFA oblasti¹¹) a to jsou právě ty oblasti, kde se zakládání a udržování luk a pastvin podporuje.

Většina zemědělské půdy je nyní ve vlastnictví fyzických a právnických osob (zbytek ve vlastnictví státu, kterou pronajímá Pozemkový fond ČR). České a moravské zemědělství lze charakterizovat velkou roztržitostí vlastnictví půdy a velkým podílem najaté půdy (90 %) od vysokého počtu pronajímatelů. Velikostní struktura podniků se výrazně liší od struktury dalších zemí Evropské unie. Podniky s více než 50 ha zemědělské půdy totiž zaujímají 92,2 % z celkové výměry obhospodařované zemědělské půdy.

Tabulka 2: Srovnání základních statistických ukazatelů EZ

	31. 12. 2011	31. 12. 2012	Meziroční nárůst za rok 2012	Nárůst za leden- srpen 2012 (%)
Počet ekofarem	3 920	3 934	14	0,4
Výměra zemědělské půdy v ekologickém zemědělství (ha)	482 927	488 658	5 731	1,2
Podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy (%)	11,40	11,46	0,06	-
Výměra orné půdy (ha)	59 281	58 489	-792	-1,4

¹⁰ *Zemědělská výroba*. Eagri.cz. [online]. 2010. [cit. 12. prosinec 2012]. Dostupné na WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/>>

¹¹ *Metodika stanovení méně příznivých oblastí (LFA)*. Uzei.cz. [online]. 2005. [cit. 14. prosinec 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.uzei.cz/left-menu/publikacni-cinnost/metodiky/Methodika-LFA.pdf>>

Výměra trvalých travních porostů (ha)	398 060	407 219	9 159	2,3
Výměra trvalých kultur (sady) (ha)	6 453	6 672	219	3,3
Výměra trvalých kultur (vínice) (ha)	965	1 000	35	3,5
Výměra trvalých kultur (chmelnice) (ha)	10	11	1	9,1
Ostatní plochy (ha)	18 158	17 371	-787	4,3
Počet výrobců biopotravin	646	454*	-192	-29,7

Zdroj: Základní statistické údaje ekologického zemědělství. Eagri.cz. [online]. 31.12.2012. [cit. 27. únor 2013]. Dostupné na WWW: <eagri.cz/public/web/file/.../statistika_zakladni_31._12._2012.doc>

Zvláště závažným problémem je zejména fakt, že každým rokem dochází k přeměně zemědělské půdy na stavební pozemky nebo jiné stavby s nimi související a tím se neustále zmenšující plocha pro zemědělství.

Od roku 2000 do současnosti se zábory zemědělské půdy zvýšily na přibližně 4000-5000 hektarů ročně. Mezi roky 2002-2006 je to zhruba 24 000 hektarů, což představuje úbytek 13 hektarů za jeden den. Půdu zabírají většinou velké průmyslové společnosti, supermarkety a logistická centra. Na tiskové konferenci 16.9.2008 to oznámil Jan Veleba, prezident Agrární komory ČR.¹²

¹² *Denně mizí 13 hektarů půdy.* Agris.cz. [online]. 17. září 2008. [cit. 14. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.agris.cz/clanek/160510>>

Tabulka 3: Podíl zemědělské půdy v kraji na celkové rozloze kraje

Kraj	Podíl zem.půdy v kraji v %
Hl.m Praha	41
Středočeský kraj	60
Jihočeský kraj	49
Plzeňský kraj	50
Karlovarský kraj	37
Ústecký kraj	52
Liberecký kraj	44
Královehradecký kraj	58
Pardubický kraj	60
Vysočina	59
Jihomoravský kraj	60
Olomoucký kraj	54
Zlínský kraj	49
Moravskoslezský kraj	50

Zdroj: vlastní zpracování dle: *Situační a výhledová zpráva, Půda*. Eagri.cz [online]. [cit. 16. únor 2013]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/file/45535/puda_11_2009.pdf>

Tabulka 4: Podíl zemědělské půdy v přírodně znevýhodněných oblastech pro zemědělství

Kraj	Podíl zem.půdy v přírodně znevýhodněných oblastech v %
Hl.m Praha	0
Středočeský kraj	26,55
Jihočeský kraj	69,6
Plzeňský kraj	69,7
Karlovarský kraj	72
Ústecký kraj	21,8
Liberecký kraj	41,6
Královehradecký kraj	29,9
Pardubický kraj	35,4
Vysočina	72,6
Jihomoravský kraj	7,9
Olomoucký kraj	31
Zlínský kraj	27,4
Moravskoslezský kraj	42,9

Zdroj: vlastní zpracování dle: *Situační a výhledová zpráva, Půda*. Eagri.cz [online]. [cit. 16. únor 2013]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/file/45535/puda_11_2009.pdf>

3.3 Dílčí funkce zemědělství

3.3.1 Produkční funkce zemědělství

Základní funkcí zemědělství jsou jeho produkční činnosti, neboť tím zabezpečuje naši výživu, tedy výroba produktů zejména k potravinářským účelům. V České republice hrají při zajišťování nutriční produkce největší roli tři nejproduktivnější oblasti: Haná, jižní Morava a Polabí. Produkční funkce zemědělství je ovlivněna státem, do jisté míry lze říci i omezována. Ten reguluje veškerou činnost, ať již na základě územního plánu obcí či regulačního plánu státu nebo ostatních regulí. V této souvislosti se jedná např. o nutnost respektování předpisů k ochraně životního prostředí a zvířat – tzv. „*cross compliance*“¹³ a také vymezením chráněných území s příkázaným režimem obhospodařování zemědělské půdy. Velkou roli zde hraje zejména ochrana zdrojů pitné vody, léčivé a minerální vody, dále chráněné oblasti přirozené akumulace vod, chráněné krajinné oblasti a národní parky.

Jako další lze uvést v rámci produkční funkce zemědělství, v posledních letech rozrůstající se fenomén samozásobitelství. Za jeho rozšířením a popularitou lze spatřovat tři hlavní poznatky: ekonomické důvody, aktivní trávení volného času a v neposlední řadě pak kontrola nad pěstovanými a vyráběnými produkty. Samozásobitelství nabývá na významu právě v současné době, kdy je tolik zdůrazňována bezpečnost a v neposlední řadě kvalita potravin. U nás však samozásobitelství ztrácí na významu, neboť již není ani pro venkovské obyvatelstvo nezbytností (např. v Polsku, kde nebylo zemědělství nikdy zcela kolektivizováno, má význam nesrovnatelně vyšší). Nicméně je zřejmé, že se tak děje v poslední době i v Polsku, kde zejména v poslední době dochází kvůli lokálním bojům o pozici na zdejším potravinářském trhu a kvalita potravin jde rapidně dolů. Ale pojem „domácí kvalita a chuť“ je stále patrný a je to jeden ze specifických důvodů zájmu o biopotraviny, jakožto o produkty EZ.

V České republice má zemědělství velký potenciál v produkci surovin pro nepotravinářské využití, které zaujímají významné postavení v tzv. marginálních, neboli méně příznivých oblastech, zpravidla se jedná o horské a podhorské oblasti.

¹³ *Cross Compliance*. Eagri.cz. [online]. 1. leden.2009. [cit. 19. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/kontroly-podminenosti-cross-compliance>>

„V současné době se nejvíce diskutuje na téma využití biomasy, jakožto obnovitelného zdroje energie a dochází v státem regulované politice k zapojování v např. strojírenském průmyslu. Biomasa se rozumí biologicky rozložitelná část výrobků, odpadů a zbytků ze zemědělství, lesnictví a souvisejících průmyslových odvětví, k čemuž patří i biologicky rozložitelná část průmyslového a komunálního odpadu.“¹⁴

3.3.2 Mimoprodukční funkce zemědělství

Jak jsem již uvedl výše, zemědělská výroba nevystupuje pouze jako producent potravin, ale také jako subjekt, který značnou měrou ovlivňuje náš život i krajinu kolem nás, resp. považuje zemědělství za neoddelitelnou součást venkovského prostoru.

„Tento jev je zdůrazňován především v tzv. méně příznivých oblastech (LFA), kde produkční úloha zemědělství neplní dostatečně svoji funkci. Mezi ty nejvýznamnější a nejdůležitější mimoprodukční funkce zemědělství patří zejména funkce ekologická a krajinnotvorná, sociální a demografická.“¹⁵

3.4 Charakteristika ekologického zemědělství

EZ je moderní formou obhospodařování půdy bez používání chemických vstupů s nepříznivými dopady na životní prostředí, zdraví lidí a zdraví hospodářských zvířat.

„EZ je šetrný způsob zemědělského hospodaření, který dbá na životní prostředí a jeho jednotlivé složky stanovením omezení či zákazů používání látek a postupů, které zatěžují a znečišťují životní prostředí nebo zvyšují rizika kontaminace potravinového řetězce a dbá na pohodu hospodářských zvířat. Vyznačuje se také šetrnými

---

¹⁴ Biomasa. Czrea.cz. [online]. 2009. [cit. 19. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.czrea.org/cs/druhy-oze/biomasa/bm-energie>>

¹⁵ MOUDRÝ, J., PRUGAR, J. *Kvalita, zpracování a odbyt bioproduktů*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2001. ISBN 80-7040-526-0.

*zpracovatelskými postupy při výrobě biopotravin s vyloučením použití syntetických látek.*¹⁶

Tento zemědělský produkční systém, který umožňuje produkovat vysoce kvalitní potraviny, je nedílnou součástí agrární politiky ČR. Kromě produkce biopotravin přispívá EZ k lepším životním podmínkám chovaných zvířat, k ochraně životního prostředí a ke zvýšení biodiverzity prostředí.

Ministerstvo zemědělství je garantem dodržování pravidel pro EZ, a to jak národní, tak evropské legislativy. MZe dále administruje státní podporu pro ekologické zemědělce v rámci národních dotací a Programu rozvoje venkova a má v gesci realizaci strategických dokumentů rozvoje EZ. Formou finančních podpor se aktivně podílí na podpoře marketingu, osvěty a vzdělávání.

*„V ekologickém systému hospodaření lze pěstovat všechny druhy kulturních plodin. Efektivnost jejich pěstování je však omezena limity danými zákony o EZ a prováděcí vyhláškou. Především je zakázáno používat lehce rozpustná hnojiva, syntetické herbicidy, fungicidy, insekticidy i další pesticidy či růstové regulátory. Je zakázáno používat i geneticky manipulované organismy. Všechna tato omezení materiálových vstupů, pro konvenční hospodaření běžných intenzifikačních faktorů, nutí k hledání racionálních opatření kompenzujících daná opatření.“*¹⁷

„Ekologická funkce zemědělství znamená především péči o veřejné statky (půda, voda, vzduch) a to jak po stránce pozitivní, tak negativní. Negativně může zemědělská činnost působit na vlastnosti půdy (její znehodnocení, eroze a snižování obsahu organické hmoty v půdě) a na ekosféru kontaminací agrochemikáliemi. Kladně se naopak projevuje spolu s lesnictvím na produkci kyslíku a fixaci oxidu uhličitého, čímž

---

¹⁶ URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, II. díl*. 1. vyd. Praha. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2005. ISBN 80-7212-274-6.

¹⁷ MOUDRÝ, J., *Přechod na ekologický způsob hospodaření*. 1. vyd., Praha. Ministerstvo zemědělství ČR, 1997. ISBN 80-7105-134-9

se podílí na filtraci vzduchu. Obdělávaná půda má také pozitivní vliv na množství a kvalitu podzemní vody.“¹⁸

Dalším velmi důležitým ukazatelem při hodnocení ekologické funkce zemědělství je biodiverzita, neboli biologická rozmanitost, která určuje různorodost organismů a jejich prostředí.

„Znamená variabilitu všech žijících organismů včetně mj. suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí, zahrnuje různorodost v rámci druhů, mezi druhy i mezi ekosystémy. Biodiverzita je tedy popsána jako rozmanitost života ve všech jeho formách, úrovních a kombinacích.“¹⁹

„Některé z metod EZ, které prospívají biodiverzitě, jsou: smíšené farmy, střídání plodin, omezení herbicidů a umělých pesticidů, zákaz minerálních hnojiv, zelené hnojení, podsev, meziplodiny, menší pole a další.“²⁰

„Hlavními principy EZ je:

- ✓ *Rozsáhlé střídání plodin jako nezbytný předpoklad účinného využívání místních zdrojů.*
- ✓ *Velmi přísné limity pro používání syntetických pesticidů a hnojiv a antibiotik u hospodářských zvířat, potravinových aditiv a pomocných látek při zpracování a používání jiných podobných vstupů.*
- ✓ *Absolutní zákaz používání geneticky modifikovaných organismů (dále GMO).*
- ✓ *Využívání místních zdrojů např. statkových hnojiv nebo krmiv vyprodukovaných přímo na farmě.*

---

¹⁸ TICHÁ, K. M. *Ekologické zemědělství v kostce*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2008. ISBN 978-80-7084-716-9

¹⁹ VÁCLAVÍK, T. (Mze ČR). *Ekologické zemědělství a biodiverzita*. Praha. Ministerstvo zemědělství ČR, 2006. ISBN 80-7084-485-X

²⁰ VÁCLAVÍK, T. (Mze ČR). *Ekologické zemědělství a biodiverzita*. Praha. Ministerstvo zemědělství ČR, 2006. ISBN 80-7084-485-X

- ✓ *Výběr rostlinných a živočišných druhů rezistentních k chorobám a přizpůsobených k místním podmínkám.*
- ✓ *Chov hospodářských zvířat na pastvě, ve venkovních výbězích a krmení ekologickými krmivy.*
- ✓ *Používání chovatelských vstupů odpovídajících různým druhům hospodářských zvířat.*²¹

3.4.1 Legislativa

V České republice definuje EZ a stanovuje kritéria pro označení produktů jako „produkt ekologického zemědělství“, od 1. 1. 2012 platný zákon č. 344/2011, kterým se mění dosavadní zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství. Novela byla přijata především na základě nové evropské legislativy EZ, kterým je nařízení Rady (ES) č. 834/2007 (platné pro Českou republiku od vstupu země do EU v roce 2004) a prováděcí nařízení Komise (ES) č. 889/2008.

Novela zákona platného od roku 2012 přinesla celou řadu zjednodušení, což bylo jejím hlavním smyslem. Jedná se především o zjednodušení administrativy kolem registrace nových osob podnikajících v EZ, včetně výrobců biopotravin a obchodníků s biopotravinami. Proto se již neplatí správní poplatek 1 000 Kč za podání žádosti o registraci a také byly zjednodušeny formuláře pro registraci. Místo dosavadních pěti formulářů je jednotný formulář pro všechny typy osob podnikajících v EZ (zemědělci, výrobci, obchodníci, včelaři, dovozci biopotravin apod.).

Zákon také stanoví administrativní postup při vydávání výjimek z pravidel EZ. Výjimky už nemohou vydávat kontrolní organizace, proto je od roku 2010 vydává MZe a některé žádosti o vydání výjimky jsou nově zpoplatněny částkou 1 000,- Kč. Pouze výjimku na použití neekologického osiva a sadby brambor vydává ÚKZÚZ, odbor osiva a sadby a tato žádost není zpoplatněna. Dále není zpoplatněna žádost o výjimku v případě katastrofických událostí a žádost o zkrácení přechodného období.

---

²¹ *Politika Evropské unie.* European Commission. [online]. 2013. [cit. 1. březen 2013]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy_cs>

V oblasti kontrolního systému se nově stanovuje lhůta, do kdy musí osoba podnikající v EZ dokončit proces přechodu k jiné kontrolní organizaci, pokud chce svoji kontrolní organizaci změnit. Pokud původní smlouva o kontrolní činnosti pozbude platnosti, musí osoba podnikající v EZ (pokud má zájem dále pokračovat v podnikání v EZ) do 30 dnů uzavřít smlouvu s jinou kontrolní organizací pověřenou MZe, jinak jí bude zrušena registrace. V oblasti správních řízení byly také přeformulovány skutkové podstaty porušení pravidel EZ tak, aby odpovídaly terminologii evropské legislativy.²²

Nařízení Rady se vztahuje na následující zemědělské výrobky, včetně akvakulturní produkce a kvasinek

- ✓ Živé nebo nezpracované produkty
- ✓ Zpracované potraviny
- ✓ Krmivo pro hospodářská zvířata
- ✓ Osivo a rozmnožovací materiál

Co mohou zákonodárci udělat pro podporu EZ

1. Začlenit vzdělávání o souvislostech mezi zemědělstvím, stavem životního prostředí, každodenní stravou a zdravím lidí do vzdělávacích osnov dětí a mládeže.
2. Vytvořit co nejpříznivější podmínky pro podnikání v oblasti produkce a zpracování ekologických produktů zemědělství (přizpůsobit hygienické a veterinární předpisy pro drobné faremní zpracování).
3. Podpořit spotřebu místních biopotravin ve veřejných institucích (školy, nemocnice, domovy důchodců, veřejné instituce). Krajská a místní správa může vytvářet pozitivní podmínky pro rozvoj EZ ve svém regionu prostřednictvím začlenění EZ do strategií rozvoje krajů a regionů, vypracování Akčních plánů podpory EZ v krajích.

---

²² *Statistika a průzkumy*. Eagri.cz. [online]. 2011. [cit. 6. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/statistika-a-pruzkumy/>>

4. Podpora zakládání místních akčních skupin ve venkovských mikroregionech a spolupráce místní samosprávy s podnikatelským sektorem a neziskovými organizacemi.
5. Podpora organizování pravidelných zemědělských trhů ve městech - organizování či podpory jarmarků, dožínek či jiných forem oslav místní produkce potravin.
6. Podpora vzdělávacích a informačních aktivit v oblasti udržitelné produkce potravin.
7. Podpora spotřeby místních biopotravin ve veřejných institucích (školy, nemocnice, domovy důchodců, veřejné instituce).
8. Podpora drobných podnikatelů v oblasti zpracování a výroby místních specialit.
9. Podpora eko-agro-turismu - turistiky založené na tradičních specialitách či místních zemědělských zvycích.²³

3.4.2 Dotace

Dotace v rámci EZ se udělují na základě usnesení společné zemědělské politiky ve všech zemích Evropské unie. V jednotlivých státech EU se však liší jejich výše, podmínky pro jejich získání, určení pro specifické plodiny či stanovení horního limitu dotace na farmu. V ČR je podpora vyplácena trvale s tím, že se jedná jednak o pokrytí nákladů nově vzniklých z důvodu přechodu (konverze) na EZ, rovněž ale o platbu zemědělci za službu navíc, a to za provozování hospodaření šetrného k životnímu prostředí.

V zemích EU jsou dotace dostupné v rámci agro-environmentálních programů. Každý stát má rozdílný podíl poskytnutých dotací na celkových příjmech farmy.

V ČR se podíl pohybuje mezi 9-15%. Dotace jsou nutné k zajištění alespoň shodné ziskovosti ekologicky hospodařících podniků s jejich srovnatelnými protějšky v konvenčním zemědělství. Dotace jsou společně s tržbami z prodeje hlavní složkou ekonomických výnosů ekologického zemědělce, a pokud by tato podpora ze strany státu či Evropské unie nebyla, dá se říci, že by značně poklesl rozvoj EZ.

---

²³ *Přechod z konvenčního způsobu hospodaření na ekologický*. PRO-BIO. [online]. 2009. [cit. 3. únor 2013]. Dostupné na WWW: <agtconsulting.cz/documents/prechod.pdf>

Dotace z EU jsou v rámci společné zemědělské politiky poskytovány z Evropského zemědělského záručního fondu (EAGF) a v aktuálním programovém období (2007 – 2013) také z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) a z Evropského rybářského fondu (EFF). Program rozvoje venkova (PRV), který čerpá finanční prostředky z EAFRD, nahradil Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP) a Operační program rozvoj venkova a multifunkční zemědělství (OP RVMZ).²⁴

3.4.2.1 SZIF

Státní zemědělský intervenční fond (SZIF) je organizace, jež má centrální pracoviště v Praze. Zprostředkovává finanční podporu z Evropské unie a národních zdrojů.

Z tohoto titulu je akreditovanou platební agenturou pro provádění opatření Společné zemědělské politiky financovaných z Evropského zemědělského záručního fondu a Evropského fondu pro rozvoj venkova. Fond ročně spravuje dotace v celkové hodnotě 35–40 miliard Kč.²⁵

V současné době SZIF administruje režimy podpor 1. a 2. pilíře Společné zemědělské politiky - přímé platby, tržní opatření a Program rozvoje venkova (PRV). SZIF rovněž spravuje marketingovou podporu značky kvality Klasa a od roku 2012 i Regionální potravina.

Činnost SZIF se řídí těmito právními předpisy:

- ✓ zákonem č. 256/2000 Sb., o Státním zemědělském intervenčním fondu,
- ✓ zákonem č. 252/1997 Sb., o zemědělství,
- ✓ nařízeními Rady nebo Komise Evropských společenství.

²⁴ *Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova*. Dotacni.info. [online]. 22. březen 2012. [cit. 4. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.dotacni.info/evropsky-zemedelsky-fond-pro-rozvoj-venkova/>>

²⁵ DRAHORÁD, J. *Ministři schválili rozpočet Státního zemědělského intervenčního fondu*. Mediafax [online]. [cit. 4. říjen 2012]. Dostupné na WWW: <<http://mediafax.nova.cz>>

Tabulka 5: Vyplacené finanční prostředky v rámci agroenvironmentálního opatření „Ekologické zemědělství“ - dotace na plochu (SAPS) zařazenou do ekologického zemědělství nebo přechodného období v letech 2002 – 2012

ROK	VÝŠE DOTACÍ
2002	210 861 131
2003	230 810 809
2004	292 200 000
2005	285 828 855
2006	304 995 064
2007	536 410 176
2008	687 594 517
2009	980 809 000
2010	1 154 028 000
2011	1 160 709 973
2012	1 224 569 370

Zdroj: vlastní zpracování, Mze ČR

Od roku 2007 je v platnosti Program rozvoje venkova 2007 – 2013 a jeho prostřednictvím byla dle ploch podpora vyplácena ekologickým zemědělcům. Výše dotace pro rok 2012 byla následující:

- a) 155 EUR/ha při hospodaření na orné půdě, s výjimkou pěstování zeleniny nebo speciálních bylin,
- b) 89 EUR/ha při hospodaření na travních porostech pro 100 % ekologického zemědělce (bez souběhu s konvenčním zemědělstvím), 71 EUR/ha pro zemědělce se souběhem,
- c) 849 EUR/ha, při obhospodařování vinic, ovocných sadů nebo chmelnic/ 510 EUR/ha při obhospodařování extenzivních ovocných sadů,
- d) 564 EUR/ha při pěstování zeleniny nebo speciálních bylin na orné půdě.²⁶

²⁶ *Základní statistické údaje ekologického zemědělství.* Eagri.cz. [online]. 31.12.2012. [cit. 1.březen 2013]. Dostupné na WWW: <eagri.cz/public/web/file/.../statistika_zakladni_31._12._2012.doc>

Od roku 2007 jsou ekologičtí zemědělci a výrobci biopotravin bodově zvýhodněni také v následujících pěti investičních opatření PRV, jde o Osy I a III:

- ✓ Modernizace zemědělských podniků
- ✓ Zahájení činnosti mladých zemědělců
- ✓ Přidávání hodnoty zemědělským a potravinářským produktům
- ✓ Podpora cestovního ruchu
- ✓ Diverzifikace činností nezemědělské povahy²⁷

Zároveň se připravují dotační podmínky od roku 2014. Zatím lze říci, že dotace pro ekologické zemědělce budou pokračovat, v současné době se řeší konkrétní podmínky pro poskytnutí dotace na plochu (SAPS) zařazenou do EZ. Stejně tak je cílem pokračovat i v podpoře výrobců biopotravin. Vzhledem k tomu, že všechny návrhy jsou zatím pouze na pracovní úrovni, nelze poskytnout závazné konkrétní informace.²⁸

3.5 Další formy hospodaření

Pro plnohodnotné pochopení praktické části diplomové práce si dovoluji přidat rozsahem menší subkapitulu na téma klasického konvenčního zemědělství a rovněž ostatních forem zemědělství.

3.5.1 Konvenční zemědělství

Konvenční zemědělství je obecně rozšířený název pro systém hospodaření převládající v průmyslově vyspělých zemích. Je charakteristický vyšší intenzitou hospodaření i použitím vyšších energetických a materiálových vstupů za účelem maximalizace produkce resp. momentálního ekonomického efektu. Formami

---

²⁷ *Program rozvoje venkova ČR 2007-2013*. Szif.cz. [online]. 1. květen 2007. [cit. 5. únor 2013]. Dostupné na

WWW: <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fefafd%2F1180428724933.pdf>

²⁸ *Základní statistické údaje ekologického zemědělství*. Eagri.cz. [online]. 31.12.2012. [cit. 1. března 2013]. Dostupné na WWW: <eagri.cz/public/web/file/.../statistika_zakladni_31._12._2012.doc>

konvenčního zemědělství jsou precizní, programové zemědělství, skleníková, hydroponická produkce aj.

Hlavním cílem konvenčního zemědělství je maximalizovat produkci, tzn. rovněž maximalizovat zisk. Hledí se především na ekonomickou stránku, pěstovány jsou tedy takové plodiny, za které je možné utržit největší množství peněz. Za tímto účelem jsou pěstovány speciální odrůdy (mnohdy i GMO²⁹) a jsou maximálně aplikována hnojiva, zejména ta minerální.

„Přítomnost pesticidních látek ve složkách životního prostředí je často rizikem pro zdraví člověka. Zcela očividně ovlivňují lidský organismus pesticidy, které jsou přijímány s potravou a pitnou vodou.“³⁰

Rovněž bývá hodně omezen počet pojezdů na poli z hlediska agrotechniky³¹. Tento systém se téměř vůbec nezabývá změnami v životním prostředí, zejména v agro-ekosystémech. Spolu s nadměrným užíváním chemických látek v konvenčním zemědělství také trpí půdní poměry. Užíváním těžké agrotechniky a jiné mechanizace se výrazně mění půdní vlastnosti. Jedinou možností je v tomto ohledu používání např. dvojitéch, tzv. tuplovaných kol, kdy se celková hmotnost stroje rozloží na větší plochu. To ale poměrně výrazným způsobem navyšuje náklady na stroje, proto není příliš časté.

Dá se tedy říci, že zvýšení produkce je tedy jedinou výhodou. Tento proces má spíše negativní stránky, jako je snížení kvality potravin, škodlivé působení na půdu nebo možné znečištění vod.

Opomíjenou nesmí rovněž zůstat ani živočišná zemědělská výroba. V konvenčním zemědělství bývá dosti kritizována etická stránka chovu zvířat spojená s tzv. welfare. Tento pojem je překládán jako „životní pohoda“ nebo „blaho.“

---

²⁹ *Geneticky modifikované organismy*. Mzp.cz. [online]. 2012. [cit. 5. listopad 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.mzp.cz/cz/geneticky_modifikovane_organismy>

³⁰ PETR, J., DLOUHÝ, J. a kol. *Ekologické zemědělství*. 1. vyd. Praha: Brázda, 1992. ISBN 80-209-0233-3.

³¹ *Metoda sledování účinků agrotechnických zásahů*. Bioinstitut.cz [online]. 1. červen 2012. [cit. 3. prosinec 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.bioinstitut.cz/documents/bio1207_Zpravodaj1.pdf>

„Pohoda zvířete je určena jeho schopností vyhnout se strádání a zachovat si zdatnost.“³²

Základem myšlenky humánního zacházení se zvířaty a welfare je respektování „Pěti svobod“, které formuloval britský etolog profesor John Webster ve své knize *Životní pohoda zvířat: Kulhání k ráji*.

Mezi těchto 5 svobod patří:

1. Svoboda od hladu a žízně – poskytnutá prostřednictvím nerušeného přístupu k čerstvé vodě a krmivu zaručujícím plné zdraví a tělesnou zdatnost.
2. Svoboda od nepohodlí – zabezpečená odpovídajícím prostředím včetně úkrytu a pohodlného místa k odpočinku.
3. Svoboda od bolesti, zranění a onemocnění – garantovaná prevencí anebo rychlou diagnózou a léčením.
4. Svoboda od strachu a stresu – zajištěná takovým prostředím a zacházením, při kterém bude vyloučeno psychické strádání.
5. Svoboda projevit přirozené chování - zaručená dostatečným prostorem, vhodným prostředím a společností zvířat téhož druhu.³³

---

³² URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, I. díl*. 1. vyd. Praha. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2005. ISBN 80-7212-274-6.

³³ URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, II. díl*. 1. vyd. Praha. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2005. ISBN 80-7212-274-6.

Tabulka 6: Důsledky intenzifikace zemědělské produkce (podle H. Vogtmanna)

	Výhody	Nevýhody
Racionalizace produkce	Snížení potřebného času a práce	Zpustošení krajiny (devastace) Omezení přírody Degradace půd Ekologická nerovnováha Znečištění prostředí Plytvání – zneužívání přírodních zdrojů Odcizení se přírodě
Používání průmyslových hnojiv	Zvýšení výnosů	Zhoršení kvality potravin Znečištění vody Degradace půdy Snížení odolnosti plodin Plytvání energií
Používání pesticidů	Snížení ztrát Záruka vysoké sklizně	Rezidua v potravinách Změny v rozmanitosti a složení druhů Vznik rezistence proti pesticidům

Zdroj: PETR, J., DLOUHÝ, J. a kol. *Ekologické zemědělství*. 1. vyd. Praha: Brázda, 1992. ISBN 80-209-0233-3.

3.5.2 Integrované zemědělství

Konverze zemědělců z klasického konvenčního hospodaření k ekologickému se dá aplikovat prostřednictvím přechodného systému, tzv. integrovaného zemědělství. Rovněž se tato forma hospodaření nabízí jako alternativa pro ty farmáře, kteří nemohou naplnit poměrně přísné standardy EZ.

Optimální integrace plodin a pěstebních postupů omezuje koordinovaným úsilím ekologické a sociální škody, avšak nejde tak daleko jako EZ. Díky propracovaným metodám řízení farmy, účinným kultivačním postupům a technikám ochrany rostlin a kontroly plevelů, integrované zemědělství významně snižuje spotřebu agrochemikálií. Podobně jako EZ má také spíše nižší ekonomické náklady, o něco nižší výnosy a celkově přibližně stejné ekonomické výsledky jako konvenční hospodaření.³⁴

³⁴ ELZAKKER, B., GEIER, B. *Policy recommendations for emerging organic movements*. 1994.

Integrované zemědělství je jedna z teorií zemědělského hospodaření, která si klade za cíl trvalou udržitelnost tohoto systému. Tento systém hospodaření se dá označit jako předělová teorie mezi klasickým konvenčním hospodařením (hlavním cílem je utváření zisku) a ekologickým hospodařením (hlavním cílem je environmentalistická představa udržení stability agro ekosystému a zdravotní nezávadnosti potravin bez reziduí pomocí organických hnojiv, vyloučením hnojiv minerálních a pesticidů). Integrovaný systém se tak snaží najít vhodnou kombinaci v použití obou výše zmíněných typů hospodaření (především aplikaci hnojiv či pesticidů) a vyvážení ekonomického a ekologického hlediska. Na tomto poli má největší vliv agrotechnika a dále typ odrůdy a půdní úrodnost, čili preferuje preventivní opatření (střídání plodin, výběr odrůd), biologické metody regulace a vyváženost všech pěstitelských faktorů.

Tabulka 7: Srovnání různých systémů hospodaření (konvenční, integrované, ekologické)

Hlavní znaky, principy	Systémy hospodaření		
	konvenční	integrované	ekologické
<i>Obecné cíle:</i> Koloběh látek	Není uzavřen, vysoká potřeba dodávání externí energie	Úsilí o uzavřený koloběh	Na úrovni hospodářství co nejvíce uzavřen (základní princip cyklu)
Využití půdy	Optimalizace podle ekonomických kritérií	S ohledem na ekologická kritéria ekonomicky optimalizováno	Ekonomicky optimalizováno jen v případě souladu s vysokým ekologizačním stupněm
Pomocné prostředky (včetně energie)	Optimalizace podle ekonomických kritérií	Omezeny, v pozornosti ekologická kritéria	Silně omezeny
Zátěž životního prostředí, opatření, technika	Tolerována pokud je činnost ekonomická a zákonná	Omezena	Silně omezena

Zdroj: vlastní zpracování dle MOUDRÝ, J., *Přechod na ekologický způsob hospodaření*. 1. vyd., Praha. Ministerstvo zemědělství ČR, 1997. ISBN 80-7105-134-9

Rozdíl mezi konvenčním a ekologickým zemědělcem je především v celkovém pohledu na problematiku životního prostředí. Velký důraz je kladen na přirozenou úrodnost půdy nebo agrotechniku, používají se čistá organická hnojiva. I škůdce, jak je chápán v konvenčním zemědělství, není pro ekologického zemědělce ve své podstatě nepřítelem, pouze organismem, jenž si vybral k obživě stejnou plodinu. Stejně tak je tomu například u náhledu na plevele, jak je chápe většina z nás. Celkově jde o rovnováhu v ekosystému.

3.5.3 Přejchod (konverze) na ekologické zemědělství

Na úvod této kapitoly je nutné poznamenat, že není jednoduché dát všeobecně platný návod pro konverzi. Zevšeobecnit se dá totiž jenom jediné: samotný přechod probíhá v každém dílčím hospodářství jinak. Její průběh se nedá nikdy jako celek okopírovat z jednoho hospodářství na jiné. Je však možné přenést jednotlivé poznatky, které jsou po důkladném prozkoušení na každém hospodářství nově kombinovány.

Zemědělec musí zapojit mnoho osobní angažovanosti a hledat uspokojení ve své práci. To je potvrzeno tím, že se najde jenom velmi málo příkladů ekologických zemědělců, kteří své dosavadní přesvědčení vzdají a vracejí se ke klasickému konvenčnímu způsobu hospodaření.

Pro každý zemědělský podnik je přechod stejným rizikem jako šancí, žádné riziko se nedá předem exaktně spočítat. Důležitým předpokladem při vstupu do EZ je důkladná analýza podmínek, tomu musí odpovídat včas cílená opatření k omezení rizika.

3.5.4 Sociální poměry

„Konverze s sebou přináší změny pro všechny členy farmy. Přípravenost a rozhodnutí všech zúčastněných nést riziko konverze a zátěž nejenom přijmout, ale angažovaně se podílet, je rozhodujícím způsobem ovlivněno motivací a ztotožněním se s konverzí.“³⁵

---

³⁵ NEUERBURG, W., PADEL, S. *Ekologické zemědělství v praxi*. Praha: Nadace pro organické zemědělství FOA. Ministerstvo zemědělství ČR, 1994. ISBN 978-80-903583-0-0.

Tento jev je způsoben tím, že ne vždy všichni členové sdílí stejný názor, z různých důvodů nemusí souhlasit s přechodem na ekologický způsob hospodaření. Zpravidla mladí lidé jsou pro změnu, neboť si nové postupy zcela odlišného způsobu hospodaření osvojí v různých kurzech či specializovaných zemědělských školách a lépe se jim přizpůsobí, oproti ostatním členům, kteří takového rozhodnutí zpočátku považují za nejistý krok.

„Stupeň závislosti rodiny, resp. společenství na mínění vesnice a kolegů ze zaměstnání hraje jistě důležitou roli. Ve vesnickém prostředí platí velmi často jiná kritéria úspěšnosti než v EZ. Rodina získává odstup od vesnického mínění, když si buduje jiné kontakty mimo. Velmi dobrou příležitostí k tomu nabízejí setkání ekologicky hospodařících rolníků. Prohlídky hospodářství nebo den otevřených dveří nabízejí kolegům ve vesnici příležitost ukojit jejich zvědavost. Navíc si při setkáních mohou vyměňovat i praktické zkušenosti.“³⁶

Rudolf Rantzau dále uvádí, že relativně nezávislími budoucími farmáři jsou zejména ti, kteří přijdou z města či jiného regionu a venkovské sídlo, farmu si jen pronajmou či ji jiným způsobem zprivatizují. Jediné, co v tomto směru považuje autor za nevýhodné, je neznalost okolí, půdních poměrů apod. Nicméně i tak uvádí, že tyto těžkosti na začátku bývají rychle překonány.

3.6 Biopotraviny

Biopotraviny jsou potraviny vyrobené z produktů kontrolovaného EZ – tzv. bioproduktů. Bioprodukty jsou tedy suroviny rostlinného nebo živočišného původu, které pocházejí z produkce EZ a splňují podmínky určené zákonem, tedy specifické požadavky na jakost a zdravotní nezávadnost (např. bez použití umělých hnojiv, škodlivých chemických postřiků či geneticky modifikovaných organismů (GMO) a výrobků na jejich bázi).

Protože se jedná o výrobky z rostlinné i živočišné produkce, mohou to být biopotraviny mlékárenské výrobky (mléko, sýry, tvarohy), pekařské nebo masné

---

³⁶ NEUERBURG, W., PADEL, S. *Ekologické zemědělství v praxi*. Praha: Nadace pro organické zemědělství FOA. Ministerstvo zemědělství ČR, 1994. ISBN 978-80-903583-0-0.

a uzenářské výrobky, ale také zelenina, ovoce, cukrovinky (čokolády), nápoje a mnohé další. Jejich nabídka i poptávka po nich se v posledních letech neustále zvyšuje, nicméně je otázkou, kde a kdy tento boom skončí. Problematice se věnuje řada organizací, občanských sdružení a byla rovněž napsána řada studií.

Například přehledné studie o biokvalitě produktů z let 1926 až 1998 ukazují, že listová zelenina má až o 50 % nižší obsah dusičnanů. Naopak díky tomu, že jsou biopotraviny pěstovány bez umělých hnojiv a postřiků syntetickými pesticidy, rostou pomaleji, obsahují tudíž méně vody a mají větší obsah sušiny, minerálních látek, stopových prvků a aromatických látek. Na základě toho mají lepší a výraznější chuť.

V roce 2009 byl Ministerstvem zemědělství ve spolupráci s přední značkou Country Life, jež se řadí mezi hlavní hráče na poli bioproduktů, v návaznosti na předchozí pilotní projekt Bidoškol, založen projekt „Bioškoly“ a jak název napovídá, snažil se o zavádění biopotravin do škol. Společnost Country Life³⁷ rozjela spolupráci dohromady s 36 školami z celé České republiky, nejvíce pak z Prahy a Středočeského kraje. Projekt skončil v roce 2011.

„Zásady, které platí pro výrobu biopotravin:

- ✓ *ve výrobku nesmí být obsažena spolu s ekologicky vyprodukovanou surovinou stejná surovina vyrobena konvenčním způsobem,*
- ✓ *je zakázáno výrobek ošetřit ionizujícím zářením,*
- ✓ *výroba biopotravin za použití geneticky modifikovaných výrobků je zakázána,*
- ✓ *přídatné a pomocné látky se mohou použít jen za podmínek, že se tradičně ve zpracování potravin používají, objevují se v přírodě a biopotravina se nedá bez těchto látek vyrobit nebo uschovat, což musí být prokazatelné,*
- ✓ *konvenční suroviny zemědělského původu se připouští pouze do podílu nejvýše 5 %.*³⁸

³⁷ *O ekofarmě.* Countrylife.cz [online]. 2012. [cit. 15. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.countrylife.cz/o-ekofarme>>

³⁸ URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, I. díl.* 1. vyd. Praha. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2003. ISBN 80-7212-274-6

K nejčastěji zpracovávaným bioproduktům, dle mezinárodní klasifikace činností NACE, patří zpracování mléka a mléčných výrobků, ovoce a zeleniny a masa (nejčastěji zpracování masa z velkých hospodářských zvířat ve faremních jatkách a bourárnách).

3.6.1 Kontrola, certifikace a označování

Málokterá politika státu se projeví na každodenním životě a zdraví nás všech tak, jako ta zemědělská a s ní spojené agrární dotace, kontroly potravin, jakosti apod. Způsob hospodaření přitom do velké míry závisí právě na zaměření, provedení a samozřejmě také výši subvencí.

Součástí zákona o ekologickém zemědělství č. 242/2000 Sb.,³⁹ je definován i bioprodukt a biopotravina. Zde uvádím obě znění:

„Bioprodukt je surovina rostlinného nebo živočišného původu získaná v EZ a určená na základě osvědčení k výrobě biopotravin.

Biopotravina je potravina vyrobená za podmínek uvedených v tomto zákoně a splňující požadavky na jakost a zdravotní nezávadnost stanovené zvláštními právními předpisy, na niž bylo vydáno osvědčení o biopotravině.“⁴⁰

„Ekologická produkce je celkový systém řízení zemědělského podniku a produkce potravin, který spojuje osvědčené environmentální postupy, vysokou úroveň biologické rozmanitosti, ochranu přírodních zdrojů, uplatňování přísných norem pro dobré životní podmínky zvířat a způsob produkce v souladu s požadavky určitých spotřebitelů, kteří upřednostňují produkty získané za použití přírodních látek a procesů. Ekologický způsob produkce tak plní dvojí společenskou roli, když na straně jedné zajišťuje zvláštní trh odpovídající na spotřebitelskou poptávku po ekologických

---

³⁹Zákon č. 242/2000 Sb. Eagri.cz [online]. [cit. 9. listopad 2012]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_zakon-2000-242-viceoblasti.html>

⁴⁰ MOUDRÝ, J., PRUGAR, J. *Kvalita, zpracování a odbyt bioproduktů*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2001. ISBN 80-7040-526-0.

*produktech a na straně druhé přináší veřejné statky přispívající k ochraně životního prostředí a dobrým životním podmínkám zvířat, jakož i k rozvoji venkova.*⁴¹

*„Kvalita potravin je rozdělována na produktovou, procesuální a uživatelskou. Produktová kvalita je určována přesnými parametry, které se dají změřit a zdokumentovat, naměřené výsledky potom udávají objektivní vlastnosti potravin. Procesuální kvalita vychází z celého procesu vzniku potravin (používaných postupů a metod). Kvalita tohoto typu je zajišťována systémem certifikace biopotravin. Kvalita uživatelská je výsledkem spotřebitelských definic a interpretací. Je považována za subjektivně vnímanou a je odrazem např. reklamy a marketingového působení.*⁴²

Systém kontrol probíhá v České republice na několika úrovních:

*„Ministerstvo zemědělství vykonává dozor nad dodržováním Zákona o EZ u subjektů u něho přihlášených nebo registrovaných jako ekologičtí podnikatelé. K tomu účelu uzavírá na základě výběrového řízení smlouvu s právníckou osobou, kterou pověřuje prováděním kontroly a dalších odborných úkonů. Současně ji opravňuje k vydávání osvědčení o původu bioproduktů nebo osvědčení o biopotravině.*⁴³

„Kontroly u výrobců biopotravin a osob, které uvádějí bioprodukty či biopotravinu do oběhu, mají několik forem:

- ✓ *Ohlášená kontrola – minimálně jednou za rok podléhá podnik celkové kontrole*
- ✓ *Neohlášená kontrola – jsou dvojího typu: namátkové a nařízené (v případě problematických podniků, vzniklo-li podezření na použití nepovolených prostředků nebo postupů)*

---

⁴¹ ES č. 834/2007. European Council [online]. 2012. [cit. 10. leden 2013]. Dostupné na WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:189:0001:0023:CS:PDF>>

⁴² ZAGATA, L. – LOŠŤÁK, M. In *Goodness We Trust. The Role of Trust and Institutions Underpinning Trust in the Organic Food Market*. Sociologia Ruralis, 2012, roč. 52, č. 4, ISSN: 0038-0199.

⁴³ MOUDRÝ, J., PRUGAR, J. *Kvalita, zpracování a odbyt bioproduktů*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2001. ISBN 80-7040-526-0.

✓ *Revizní inspekce*⁴⁴

*„Při každé kontrole je kontrolní organizací prověřena podstatná část vedení podniku na základě přesně definovaných podkladů, jako je například detailní popis podniku, přehled účetních dokladů, pěstitelské plány a registr stavu chovaných zvířat. Na základě účetních dokladů může kontrolor poznat, jaké suroviny, prostředky, pomocné látky, léčiva, krmiva a hnojiva zemědělec nakoupil a jaké produkty prodal. Správnost údajů vedených zemědělcem se ověří při prohlídce statku a polí. Chemické analýzy nebo rozbory půd se provádějí namátkově v případě důvodného podezření. Nejsou-li zjištěny žádné hrubé prohřešky, obdrží zemědělec osvědčení, jenž uvádí, které výrobky smí prodávat jako bioprodukty. Při kontrole u zpracovatelů bioproduktů, výrobců biopotravin a obchodníků se kontroluje především to, jak jsou schopni zajistit, že nedojde ke kontaminaci biopotravin (smísením s konvenční potravinou nebo surovinou přídavkem zakázaných ingrediencí, látek na ochranu před škůdci, nebo dalších látek, které kompromitují bio statut výrobku). Je kontrolován způsob uskladnění a jak podnik zabrání smísení či kontaminaci při manipulaci s produkty. Podnik toto musí nejen zajistit, ale kontrolní organizaci prokázat, že systém funguje. Do systému kontroly automaticky spadají také maloobchodní prodejny nabízející například nebalenou bio zeleninu či ovoce, čerstvé bio maso či krájené a znovu zabalené sýry a uzeniny.*⁴⁵

„Cílem kontroly, certifikace a označování je:

- ✓ *zjistit, zda zemědělský podnik řádně dodržuje pravidla pro EZ,*
- ✓ *zaručit spotřebitelům pravost bioproduktu,*
- ✓ *umožnit používání ochranné známky producentovi,*
- ✓ *kontrola je provedena přímo v provozu nezávislou kontrolní organizací,*

---

⁴⁴ MOUDRÝ, J., PRUGAR, J. *Kvalita, zpracování a odbyt bioproduktů*. České Budějovice. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001. ISBN 80-7040-526-0

⁴⁵ VÁCLAVÍK, T. *Ekologické zemědělství a rozvoj venkova*. Brno. Spolek poradců v ekologickém zemědělství ČR, o.s., 2008.

- ✓ *certifikační řízení se uskuteční na základě zápisu z kontroly, zda přihlášený zemědělský podnik může být uznán jako ekologický a má právo používat ochrannou známku na svou bioprodukci.*⁴⁶

3.6.1.1 Kontrolní organizace

Kontrolu provádějí soukromé kontrolní subjekty a nově také státní kontrolní orgán. Zajišťují kontrolní činnosti spojené s vydáním osvědčení o původu bioproduktu, biopotraviny nebo ostatního bioproduktu. V současné době jsou to organizace KEZ o.p.s., ABCERT AG, Biokont CZ, s.r.o. a BUREAU VERITAS CZECH REPUBLIC, spol. s r.o., státním kontrolním orgánem, který na kontroly dohlíží, je Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ) se sídlem v Brně.

Tento státní subjekt zajišťuje úřední kontrolu dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 882/2004 o úředních kontrolách za účelem ověření dodržování právních předpisů týkajících se krmiv a potravin a pravidel o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat.

3.6.1.2 Označování bioproduktů

Definice ekologické produkce, její logo a systém označování jsou obsahem Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 z 28. června 2007 o ekologické produkci a systému označování a vstoupilo v platnost 1. ledna 2009. Soubor nové legislativy doplňuje nařízení Komise (ES) 1235/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla pro dovoz biopotravin ze třetích zemí. Od 1. července 2010 se také změnilo evropské logo pro biovýrobky.

V České republice biopotraviny musí být označené národní značkou a evropským logem. Dovezené biopotraviny mohou být označené národní značkou, ale není to pro producenty povinnost. Národní značka se také nazývá „biozebra“. V logu je obsažen název „Produkt ekologického zemědělství“. K jejímu udělení jsou Ministerstvem pověřeny výše zmíněné kontrolní organizace. Tento symbol zaručuje, že

---

⁴⁶ URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, I. díl*. 1. vyd. Praha. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2003. ISBN 80-7212-274-6.

certifikované potraviny prošly kontrolou po celé své cestě od zemědělce přes producenta a prodejce, až ke spotřebiteli. V případě nebaleného zboží, jako např. brambory, pečivo, mléko ze dvora, musí prodávající doložit původ potraviny platným osvědčením o bio původu.

Tabulka 8: Počet výrobců biopotravin v letech 2002-2012

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Počet výrobců biopotravin	92	96	116	125	152	253	422	497	626	646	454*

Zdroj: Vlastní zpracování, z dokumentu „Základní statistické údaje ekologického zemědělství k 31.12.2012,“ MZe ČR

*Úbytek počtu výrobců biopotravin je způsoben omezením činnosti společnosti Billa, která ukončila v průběhu roku 2012 dopékání biopečiva ze zmražených polotovarů ve svých provozovnách

3.6.2 Způsoby odbytu výrobků

V souvislosti s neustále zvětšující se diskusí na téma kvality a nezávadnosti potravin, zejména těch ze supermarketů a větších potravinových řetězců, se čím dál tím více lidí obrací na jiné distribuční kanály. Níže uvedu 5 nejčastějších forem, které v posledních letech získávají na oblibě a současně jsou pro samotné farmáře klíčovou cestou, jak své produkty prodat a vyhnout se tak slabé vyjednávací pozici s obchodními řetězci.

3.6.2.1 Bio-bedýnky

Jednou z oblíbených a rozšířených forem posledních let se mezi zemědělci stal systém bio-bedýnek. Jedná se o způsob distribuce produktů farem na místní úrovni, kdy si lidé z okolí mohou snadno zakoupit bedýnku s čerstvou bio zeleninou či bio ovocem. Tato distribuce je samozřejmě závislá na faktoru sklizně, jak časově (v závislosti na ročním období), tak i co se týče objemu. Systém je nastaven tak, že zákazník často ani přesně neví, co vše bude obsahem bedýnky. V systému bedýnek jsou také i producenti mléčných výrobků, nejen pěstitelé. Jednou z vlastností bio-bedýnek je I fakt, že se nelze spoléhat na dodávku jen od jednoho konkrétního zemědělce, protože zpravidla spolu jednotliví farmáři spolupracují a konečný obsah bedýnky je mixem produktů od různých

zemědělců. Veškeré zboží se dodává ve formě bedýnek, které slouží i jako vratný obal. Závěrem lze říci, že systém jako takový je založen na vzájemné výhodnosti pro obě zúčastněné strany.

„Existenci bio-bedýnek, jako nového distribučního kanálu, zaregistrovalo 23% dotázaných, ale pouhá 3% si již bedýnku někdy koupila“.⁴⁷

3.6.2.2 Farmářské trhy

Farmářské trhy si v posledních letech našly v České republice své místo. Takovýto způsob prodeje produktů farmářů spadá do tzv. lokálního nakupování. Přesto, že se jedná o moderní trend nakupování potravin i jiných produktů přímo od prvovýrobců, z pohledu druhého lze spatřit obnovu tradice, jakým způsobem prodávali v minulosti naši předkové.

I přes svou poměrně krátkou existenci, si farmářské trhy vydobily jasnou pozici na trhu a od roku 2011 jsou zakotvena základní pravidla prodeje v kodexu vydaným MZe ČR.⁴⁸ Tento koncepční dokument je jakousi zárukou pro zákazníky, že prodejci jsou certifikovaní pro prodej na daném trhu a nejedná se o kohokoliv, kdo by si jen na účet poctivých farmářských produktů chtěl přilepšit. Na farmářských trzích je k dostání celá řada produktů od farmářů, nejen v certifikované bio kvalitě. V současné době se rozptýl farmářských trhů neustále zvětšuje a už není výdobytkem jen větších krajských měst, ale i těch menších okresních.

Vedle kvality je nicméně důležitá i bezpečnost potravin. Spotřebitel by při nákupu selských produktů měl přirozeně použít svůj selský rozum, ale ne vždy se na něj může spolehnout. Proto například Státní veterinární správa připravila kontrolní seznam⁴⁹, za jakých podmínek by se měly prodávat výrobky, jako například masné či

⁴⁷ *Ekologické zemědělství a biopotraviny*. Pro-bio. [online]. [cit. 10. březen 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.pro-bio.cz/cms/soubor/1511/BIOprezentace-ogilvy.pdf?PHPSESSID=zdfkysex>>

⁴⁸ *Ministerstvo iniciovalo přípravu pravidel pro farmářské trhy*. eAGRI. [online]. 7. duben 2011. [cit. 10. únor 2013]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2011_ministerstvo-iniciovalo-pripravu.html>

⁴⁹ *Desatero státní veterinární správy k prodeji na farmářských trzích*. Svscr.cz. [online]. 31. červenec 2012. [cit. 10. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.svscr.cz/index.php?art=4877>>

mléčné produkty, vejce, ale také med a včelí výrobky. A také, jak by mělo být zboží základně označeno či jestli stánek splňuje základní hygienické parametry.

3.6.2.3 Prodej ze dvora

S obnovou tradice přímo souvisí i tzv. prodej ze dvora, jenž býval v minulosti jednou z mála cest, jakou si lidé na venkově opatřovali jídlo z hospodářství. V dnešní době, podobně jako u farmářských trhů, má i tento způsob prodeje potravin přímou podporu MZe ČR. Bohužel se k němu stále zatím váže starý zákon:

„Zákon 166/1999 Sb., veterinární zákon § 27a a vyhláška č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství.“⁵⁰

Do konce roku 2013 by měly být zákony upraveny do té míry, aby se prodej ze dvora nemusel rovnat i po legislativní stránce s velkovýrobnami a velkými zpracovateli potravin.⁵¹

Prodej ze dvora podle šetření MZe ČR zatím umožňuje jen 15 % ekofarem.⁵² Opět platí, že nákup vyjde podstatně výhodněji pro obě strany, neboť jsou vyloučeni prostředníci.

---

⁵⁰ *Vyhláška č. 289/2007 Sb.* Eagri.cz [online]. 23. listopad 2007. [cit. 23. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_vyhlaska-2007-289-veterinarnipece.html>

⁵¹ *MZe ČR zjednoduší do dvou let malým farmářům prodej potravin ze dvora.* Biodomena. [online] Dostupné na WWW: <<http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/trh-s-komoditami/mze-zjednodusi-do-dvou-let-malym-farumarum-prodej-potravin-z-dvora.html>>

⁵² *Podívejte se, kde nakoupit nejlevnější biopotraviny.* Nazeleno.cz. [online]. [cit. 10. březen 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.nazeleno.cz/bio/biopotraviny-1/podivejte-se-kde-nakoupit-nejlevnejsi-biopotraviny.aspx>>

3.6.2.4 Prodej přes internet

Poslední formou odbytu produktů přímo od farmáře je prodej prostřednictvím internetu. Stejně jako jakékoliv jiné zboží, i v tomto případě hraje největší prim čas a pohodlí při "nakupování z domova". Svůj eshop provozují zpravidla ty farmy, které rovněž nabízí prodej ze dvora nebo jinou metodou, případně mají i svoji pojízdnou prodejnu. Pro zákazníka pak není úplně nutné si kupované zboží jen prohlédnout na obrázku, ale i se s ním seznámit osobně a rozhodnout se na základě vlastních zkušeností. Návštěvník webových stránek se rovněž může víc seznámit s farmou a získat tak informace, kterých by se mu při běžné návštěvě farmy nedostalo.

V roce 2010 byla spuštěna služba s názvem „Najdi si svého farmáře“. Jedná se o neziskovou iniciativu, dostupnou na: www.najdisisvehofarmare.cz. Tento internetový projekt je jakýmsi portálem napříč všemi možnými kanály, jak se dostat k farmářským a bio produktům, včetně právě eshopů.

„Projekt pana Němce "Najdi si svého farmáře" a projekt pro lokální nakupování Nalok.cz spojily své síly, aby Vám přinesly ještě více farem, farmářských trhů a vynikajících lokálních produktů.“⁵³

3.6.2.5 Specializované kamenné prodejny

Farmáři, kteří nabízejí lidem své výrobky na oblíbených farmářských trzích nebo některou jinou formou přímého prodeje, začínají ve větším měřítku také pronikat do klasických prodejen. Jedni si chtějí zvýšit odbyt, druzí ušetřit čas a další se přesouvají proto, že se jim prostředí na tržnicích přestává líbit. Pověst trhů kazí překupníci, kteří mají s farmami pramálo společného.

Důraznou kontrolu tržišť požadují i zemědělci.

*"Samozřejmě že jsme pro větší a důslednou kontrolu, protože právě ta rozhodne o tom, zda boom farmářských trhů bude trvat i nadále, nebo ne. Důvěryhodnost trhů je pro to klíčová," říká prezident Agrární komory ČR Jan Veleba.*⁵⁴

---

⁵³ *Najdi si svého farmáře.* Najdisisvehofarmare.cz [online]. [cit. 10. březen 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.najdisisvehofarmare.cz/najdisisvehofarmare/default.aspx>>

Za další, nájemné na trzích se v posledních letech neustále zvyšuje. Svou roli má také hlavní sezónou omezena doba farmářských trhů. To vše hraje ve prospěch kamenných prodejen a to buď přímo ve vlastnictví samotných farmářů nebo těch, které provozují firmy, specializované na takovýto druh retailového prodeje. A právě s těmi se v posledních dvou letech roztrhl pytel.

3.6.2.5.1 Sít' farmářských obchodů Náš GRUNT

Sít' farmářských obchodů Náš GRUNT je největší ze specializovaných kamenných prodejen s farmářskými výrobky. Společnost je založena na franšizovém systému, jehož provozovatelem je společnost ČESKÝ GRUNT CZ, s.r.o., která vznikla jako ryze česká firma s českým kapitálem. V roce 2010 otevřela svůj první kamenný obchod farmářských potravin. Jedná se o první farmářskou prodejnu v ČR budovanou formou uceleného konceptu. Prodejny Náš GRUNT jsou zaměřeny na prodej tradičních českých potravin, především od malých a středních tuzemských výrobců a farmářů. Sortiment prodejen Náš GRUNT není pouze bio kvality, ale při jeho návštěvě si i z bio produktů vyberete celou škálu.

„Vizi společnosti jsou 2 myšlenky, tou první bylo dostat tradiční poctivé potraviny na náš stůl a druhou podpořit malé a střední farmáře a výrobce. Obě tyto myšlenky se spojily právě v konceptu Náš GRUNT. Sít' prodejen Náš GRUNT vzniká kombinací vlastních obchodů a franšíz. První prodejna byla otevřena v Praze a záhy následovaly regionální prodejny v dalších regionech republiky. Cílem společnosti je rozšířit kamenné prodejny do všech krajů a nejvýznamnějších regionů ČR a podpořit tak odbyt domácích potravin.“⁵⁵

---

⁵⁴ *Farmáři se přesouvají do kamenných prodejen, trhy jim už nestačí.* Idnes.cz [online]. 13. květen 2011. [cit. 12. březen 2013]. Dostupné na WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/farmari-se-presouvaji-do-kamennych-prodejen-trhy-jim-uz-destaci-pwo-/ekonomika.aspx?c=A110505_134626_ekonomika_spi>

⁵⁵ *Náš GRUNT.* Nasgrunt.cz [online]. [cit. 11. březen 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.nasgrunt.cz/2-o-spolecnosti.html>>

3.7 Sociální situace v zemědělství

V českých zemích nelze jednoznačně říci, že venkov = zemědělství, nicméně v mnoha malých sídelních oblastech toto spojení platí a zemědělství zůstává jedním z hlavních zdrojů obživy. S tím samozřejmě úzce souvisí fakt, že s velikostí obce přímo úměrně roste i diversifikace pracovních činností. Tato problematika přímo souvisí se stále vzrůstající nabídkou služeb na venkově.

Právě zemědělství představuje dlouhodobě jednu z těch důležitějších součástí pracovních příležitostí na venkově. To vše ovlivňují ale i další aktivity, které v posledních dvou dekadách pronikají na venkov a mění jak sídelní strukturu, tak i celou zemědělskou politiku.

„Regionálně zůstává zaměstnanost v zemědělství výrazně diferencována. V České republice jsou rozdílné přírodní podmínky pro zemědělskou výrobu z regionálního pohledu, čemuž odpovídá i rozdílné zastoupení zemědělců v jednotlivých regionech. Nelze zjednodušeně říci, že v oblastech s nejvhodnějšími podmínkami pro zemědělství je vždy vyšší počet a podíl zemědělských pracovníků. Ten je ovlivněn i dalšími faktory jako je zaměření výroby, produktivita práce, formy hospodaření, ale i vnějšími faktory jako je surovinová základna, pracovní možnosti mimo zemědělství, tradice apod.“⁵⁶

S posledním citovaným odstavcem souvisí přímo EZ, neboť se jedná o odlišnou formu hospodaření a díky rozdílům v samotném hospodaření je více závislá na odvedené práci osob. Mechanická regulace plevelů a volné chovy zvířat v EZ vyžadují více ruční práce. Mnoho zemědělských podniků zpracovává své produkty přímo na statku s přímým prodejem, což je více pracovníě a časově náročné než v klasickém moderním konvenčním zemědělství.

„EZ je prokazatelně pracovníě náročnější způsob hospodaření než zemědělství intenzivní, na což jeho zastánci poukazují jako na jednoznačnou nevýhodu vzhledem k

---

⁵⁶ MAJEROVÁ, V. a kol. *Sociologie venkova a zemědělství*. ČZU, Praha. 2009, ISBN 978-80-213-0651-6.

*ekonomickému efektu. Větší potřeba lidské práce však nejenom přináší více pracovních příležitostí, ale navíc ti spotřebitelé, kteří se s hodnotami bioproduktů ztotožňují, jsou ochotni tuto přidanou hodnotu zaplatit. Pracovníci farmy, kteří musí být plně kvalifikováni, jsou také zahrnováni do různých obchodně- inovačních aktivit, stávají se důvěryhodnými a tím vzniká užitečné propojení mezi zemědělci a spotřebiteli biopotravin. Z výzkumů vyplývá, že ekologičtí zemědělci jsou převážně lidé mladší, vzdělanější a odvážnější v podnikání než jejich neekologičtí kolegové.*⁵⁷

3.8 Trvale udržitelný rozvoj

Psal se rok 1987, tedy celých 26 let od doby, kdy byla tato teze poprvé oficiálně použita prostřednictvím Světové komise pro životní prostředí a rozvoj ve smyslu formulace konceptu trvale udržitelného rozvoje Brundtlandské komise. Ovšem ve smyslu axiologického se termín trvale udržitelný rozvoj pojí s mnohem starší historií.

V českém překladu byla definice trvale udržitelného rozvoje (z anglického sustainable development) poprvé zmíněna v roce 1991 v knize s názvem *Naše společná budoucnost*⁵⁸. „Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích, a aniž by se to dělo na úkor jiných národů.“ Jak uvádí ve své knize Bedřich Moldan, definici lze parafrázovat jako ekonomický rozvoj, který nezničí základnu přírodních zdrojů a životního prostředí.

V České republice je trvale udržitelný rozvoj rovněž definován zákonem a v §6 ho definuje jako:

*„Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a při tom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“*⁵⁹

⁵⁷ VÁCLAVÍK, T. (Agro-envi-info). *Ekologické zemědělství a rozvoj venkova*. Brno: Svaz poradců v ekologickém zemědělství ČR, o. s., 2008.

⁵⁸ Světová komise OSN pro životní prostředí a rozvoj: *Naše společná budoucnost*. Academia a Mzp ČR, Praha. 1991, ISBN 80-85368-07-2

⁵⁹ *Zákon č. 17/1992 Sb.* Eis.cz [online]. 2005. [cit. 23. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.eis.cz/dokumenty/44_5_0_12005-10-29_18-25-54.htm>

„V ČR byla první Strategie udržitelného rozvoje schválena v r. 2004, aktuálně platný dokument byl jako Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky (SRUR ČR) schválen usnesením vlády ČR č. 37 ze dne 11. ledna 2010. Tento dokument tvoří dlouhodobý rámec pro politická rozhodování v kontextu mezinárodních závazků, které ČR přijala v souvislosti s členstvím v EU, OECD a OSN, respektující zároveň specifické podmínky ČR. Slouží jako východisko pro zpracování koncepčních materiálů (sektorových politik či akčních programů) a pro strategické rozhodování v rámci státní správy a územní veřejné správy a pro jejich spolupráci se zájmovými skupinami. Přijetím SRUR prokazuje ČR soustavné plnění závazků vyplývajících ze závěrů jednání Světového summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu (2002), hlásí se k závěrům konference Země v Riu de Janeiro v r.1992, k rozvojovým cílům Deklarace tisíciletí OSN, k závěrům jednání Komise OSN pro udržitelný rozvoj z r.2003 (zejména Mezinárodní víceletý program činnosti Komise do r. 2017). Na základě výše uvedeného usnesení vlády má být aktualizovaný materiál předložen do konce r. 2015.“⁶⁰

Trvale udržitelný rozvoj je postaven na třech základních pilířích:

- ✓ ekonomickém,
- ✓ sociálním
- ✓ environmentálním

Z pohledu ekonomického se zaměřuje především na zachování trvale udržitelného výnosu, tj. za předpokladu stálého objemu aktiv dodržení stejného výnosu či jeho navýšení, dále udržení blahobytu. Ekonomický rozměr globalizace v současné době představuje určující směr vývoje lidské společnosti

Z hlediska sociálního se jedná o odstranění chudoby a propasti mezi bohatými a chudými, dále o zachování kladných rysů nynějších sociálních a kulturních struktur společnosti.

Za klíčový aspekt se považuje ekologický princip, který dává myšlenke konkrétní a rázný charakter. Podstata u tohoto aspektu spočívá především na zlepšování

---

⁶⁰ *Udržitelný rozvoj.* Mzp ČR [online]. 2012. [cit. 8. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj>

kvality životního prostředí, kterého lze dosáhnout řadou konkrétních aktivit, jako je recyklace či šetrné využívání energetických a surovinových zdrojů.

Problematika indikátorů udržitelného rozvoje týkajících se životního prostředí má v České republice již téměř dvacetiletou tradici. Oficiálním a hlavně viditelným způsobem byla zahájena publikací „Zprávy o stavu životního prostředí v ČR v roce 1993“, a to zahrnutím systému indikátorů založených na základní indikátorové sadě (tzv. core set) životního prostředí používané předtím již v OECD. Od této doby se různě obměňované soustavy indikátorů používají v celé řadě publikací, ročenek, státních politik a strategií, vědeckých a výzkumných zpráv, sborníků z konferencí apod. Hlavními pracovišti v České republice, která rozvíjejí indikátorovou problematiku, jsou Ministerstvo životního prostředí, Centrum pro otázky životního prostředí UK, CENIA (dříve Český ekologický ústav), Český hydrometeorologický ústav, Výzkumný ústav vodohospodářský TGM, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ústav pro ekopolitiku a další instituce.

Indikátor životního prostředí nebo udržitelného rozvoje je druh kvantitativní informace (není však podmínkou) odvozený od primárních údajů, poskytující ucelenou a základní informaci o určitém jevu, který se týká životního prostředí a udržitelného rozvoje (ovzduší, vody, přírody, krajiny, průmyslu, zemědělství, dopravy, sociální sféry aj.).

„Znamená tedy zavedení kritéria ekologické únosnosti do rozhodovacích procesů na všech úrovních, při všech lidských činnostech. Podstatou koncepce trvale udržitelného rozvoje je tedy integrace několika základních dimenzí civilizačního rozvoje. Udržitelnost rozvoje znamená, že musí být splněno několik základních podmínek. Každý rozvojový záměr musí být především průchodný ekonomicky, musí zaručovat trvalý ekonomický přínos. Druhou podmínkou je přijatelnost po stránce lidského a sociálního rozvoje. Záměr musí přispět k rozvoji lidské osobnosti, nesmí znamenat zátěž pro sociálně slabší vrstvy nebo přinést jakékoliv společenské napětí. Rozvoj musí být také ekologicky únosný, tzn. nesmí být významně snížena schopnost

exosféry poskytovat lidské společnosti potřebné služby a statky. Únosná kapacita prostředí a přírodních zdrojů nesmí být překročena.”⁶¹

„EZ má významný posun k udržitelnému zemědělství, reaguje na potřeby moderních obyvatel po harmonickém prostředí a zdravých potravinách. EZ přichází s řešením mnoha negativních dopadů konvenčního zemědělství, jako je např. pokles biodiverzity, znečištění vod, půdní eroze, narušená krajina, zhoršující se kvalita potravin a welfare zvířat. Pokles biodiverzity vyvolává otázky o trvalé udržitelnosti současných intenzivních metod zemědělství a EZ se snaží, aby bylo odpovědí, ukazuje, že trvale udržitelné zemědělské postupy jsou možné a demonstruje to v praxi.“⁶²

3.8.1 Trvalá udržitelnost v zemědělství

„Mezi cíle trvale udržitelného zemědělství řadíme:

- ✓ zamezení degradace půdy a dlouhodobé udržení, případně zlepšení její úrodnosti,*
- ✓ zamezení znečišťování povrchových a podzemních vod, udržení dostatku vody v krajině,*
- ✓ omezení závislosti zemědělství na neobnovitelných zdrojích energie,*
- ✓ efektivní využívání místních a úspěšně diverzifikovaných genetických zdrojů a zachování jejich rozmanitosti pro budoucnost,*
- ✓ uchování přírodních a přírodě blízkých ekosystémů a jejich druhové diverzity ve venkovské krajině,*
- ✓ demokratické procesy - zapojením veřejnosti již od počáteční fáze plánování vytváříme nejen objektivnější plány, ale také obecnou podporu pro jejich realizaci. Při plánování rozvoje i při řešení problémů jsou současně zohledňovány všechny aspekty problému (sociální, ekonomické, ekologické a*

---

⁶¹ MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj ekologie: hrozba i naděje*. 2. vyd., Praha. Karolinum, 2003, ISBN 80-246-0769-7

⁶² PETR, J., DLOUHÝ, J. a kol. *Ekologické zemědělství*. 1. vyd. Praha: Brázda, 1992. ISBN 80-209-0233-3.

další). Pokud upřednostníme jeden ze zmíněných aspektů na úkor druhých, jedná se o dlouhodobě neudržitelné řešení problému.“⁶³

Na úrovni podniku lze charakterizovat zemědělské produkční systémy podle několika hledisek:

- ✓ podle zaměření produkce:
  - specializované:
  - pěstování rostlin
  - chov zvířat
- ✓ podle stupně uspokojení potřeb:
  - samozásobitelské
  - komerční
- ✓ podle kontinuity produkce:
  - permanentní
  - nepermanentní
- ✓ podle používané techniky:
  - mechanizované
  - nemechanizované
- ✓ podle množství energomateriálových toků:
  - intenzivní
  - extenzivní

V České republice se vyvinuly smíšené, komerčně zaměřené, permanentní, mechanizované systémy s vysokými energomateriálovými vstupy, tedy intenzivní způsoby hospodaření. Oproti tomu, ve světě převládají na 80 % plochy extenzivní a na zbývajících 20 % plochy, intenzivní systémy hospodaření.

---

⁶³ *Historie ekologického zemědělství v ČR.* ČZU [online]. [cit. 9. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://etext.czu.cz/php/skripta/kapitola.php?titul_key=4&idkapitola=254>

3.8.2 Vize trvale udržitelného hospodaření

- ✓ „ČR je malá země, její vyjednávací pozice je slabá - důležité je spojení a spolupráce s dalšími státy (např. Polsko, Slovensko, Maďarsko, Rakousko, Slovinsko).
- ✓ V ČR je málo oblastí pro intenzivní zemědělství, ačkoli v některých regionech je produkční potenciál stále dobrý, půda kvalitní, klima vhodné, vody dostatek.
- ✓ Zemědělská produkce by měla být založena na technologiích zabraňujících znečištění.⁶⁴
- ✓ EU přináší českému zemědělství omezení z důvodu ochrany životního prostředí.
- ✓ Je třeba brát vážně trend nižší konzumace masa a tuků moderními lidmi a respektovat jej při plánování zemědělské výroby.
- ✓ Konkurenceschopnost spočívá nejen v nízkých cenách, ale i ve struktuře nabídky.
- ✓ Spojení ČR se špatným stavem ŽP může představovat překážku pro export potravinářských produktů.
- ✓ Nelze podceňovat potenciál nepotravinářské produkce a produkce pro průmysl.
- ✓ ČR má dobrou odbornou úroveň pracovních sil, dobré vědce.⁶⁵

3.8.3 Evropský (multifunkční) model zemědělství

EZ je považováno za multifunkční model zemědělství, tzn. vedle samotné produkční funkce je kladen důraz rovněž na funkci mimoprodukční. Důležitou roli zde hrají oblasti především environmentální, kulturní a historické, rekreační a léčebné a v neposlední řadě sociální a demografické. Sem spadá celkový kladný přínos pro region a krajinu kolem, souvisí se sociální soudržností ve venkovských oblastech, nabídkou pracovních příležitostí, ochranou životního prostředí nebo využíváním obnovitelných zdrojů, ať už pro surovinové či energetické.

⁶⁴ ELZAKKER, B., GEIER, B. *Policy recommendations for emerging organic movements. 1994.*

⁶⁵ ELZAKKER, B., GEIER, B. *Policy recommendations for emerging organic movements. 1994.*

Obr. 1: Evropský model (multifunkčního) zemědělství

Zdroj: *Doporučení pro ekologické zemědělství*. Bioinstitut.cz [online]. [cit. 3. únor 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.bioinstitut.cz/documents/BIOINSTITUT_studie_verze2.pdf>

3.8.4 Rezilience

S trvalou udržitelností je spojen pojem rezilience.

„Rezilience = pružnost ekosystému, schopnost systému se po vychýlení vracet do původního stavu.“⁶⁶

„Trvalá udržitelnost a rezilience (odolnost) jsou dva pojmy, které spolu nepochybně souvisí, ale ne všechny definice trvalé udržitelnosti jsou vnímány ve smyslu rezilience. Je zde spatřován důležitý rozdíl. Zatímco udržitelný rozvoj je vždy chápán

⁶⁶ URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, II. díl*. 1. vyd. Praha. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2005. ISBN 80-7212-274-6.

*jako žádoucí výsledek nebo proces, kontrastem je, že i velice odolné systémy mohou být považovány za nežádoucí.*⁶⁷

---

⁶⁷ MILESTAD, R. *Building Farm Resilience. Challenges and Prospects for Organic Farming* [online]. Uppsala: Swedish University of Agricultural Science, Department of Rural Development Studies Uppsala, 2003. (PDF). Vedoucí disertační práce Lennart Salomonsson a Magnus Ljung. [cit. 7. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://pub.epsilon.slu.se/170/1/91-576-6410-2.fulltext.pdf>>

4 ANALYTICKÁ ČÁST

4.1 Metodika

4.1.1 Metodický postup

Celá analýza byla provedena formou případové studie, jež je jedním z přístupů kvalitativního výzkumu. Případová studie detailně popisuje či rozebírá jeden nebo několik málo případů z praxe. Jedná se o zkoumání předem zvoleného jevu v rámci jeho reálného kontextu. Případová studie má primárně deskriptivní cíl - usiluje o zachycení složitosti případu, jeho komplexnosti, popisuje vztahy v jejich celistvosti. Může však být i explanační - odhalit skryté souvislosti a vysvětlit příčiny konkrétních jevů. V mém konkrétním výzkumu se jednalo o studium dokumentů, pozorování okolí farem a zejména o rozhovory s farmáři. Rovněž jsem si detailně všiml, jakým způsobem na mě jednotliví farmáři působili jako osobnosti.

Před samotným započítím výzkumu v podobě návštěv a rozhovorů s vybranými farmáři, byl v přípravné fázi vytvořen pilotní koncept, podle kterého jsem sestavil výchozí hypotézy, na jejichž základě jsem stanovil typologii otázek. Rovněž bylo důležité vybrat ty farmáře, kteří hospodaří v obou výrobcích, tedy rostlinné i živočišné. S tím mi pomohl můj dobrý přítel, provozovatel franšizové sítě farmářských prodejen Náš GRUNT. Podle zadaného klíče mě odkázal na pět farem, se kterými jsem následně započal kontakt.

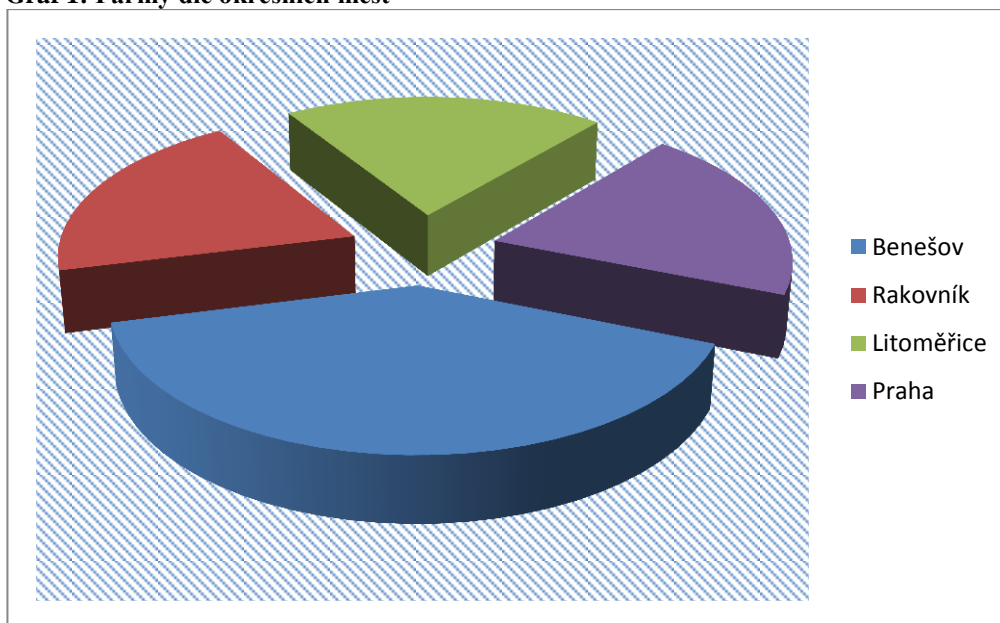
4.1.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Výběr farmářů byl zásadní pro další zpracovávání dat a to jednak z toho důvodu, aby se sesbíraná data dala dobře porovnat, pracovat s nimi a nalézt reliabilní závěr. Druhým aspektem, kterým jsem se řídil, byla pravá podstata ekologického hospodaření, kdy si jsou farmáři co možná nejvíce soběstační, což v případě provozování rostlinné i živočišné výroby platí.

Jedná se o tyto farmy (v pořadí, ve kterém jsem je navštívil):

Bia farma BioVavřinec	(okr. Benešov)
Usedlost Medník	(okr. Benešov)
Ekologický farmář – Ing. Luboš Vrtilka	(okr. Rakovník)
Biofarma Zelený Dvůr	(okr. Praha)
Eko farma Držovice	(okr. Litoměřice)

Graf 1: Farmy dle okresních měst

Zdroj: vlastní zpracování

4.1.3 Formulace hypotéz

Klíčovou hypotézou mého průzkumu bylo ověřit, nakolik je ekologické hospodaření trvale udržitelné, s čímž přímo souvisí sociální rezilience, neboli odolnost lidí, působících na farmách vyrovnat se a postavit se různým překážkám (z vnitřního i vnějšího prostředí) v rozvoji farmy.

Výsledku jsem se snažil docílit prostřednictvím využití všech 4 dimenzí (ekonomické, sociální, environmentální, institucionální) tím, že jsem se zaměřil dílčím způsobem na každou z nich.

1) Hypotéza č. 1 - Ekonomická dimenze:

„Neustále vzrůstající poptávka po bio výrobcích a produktech zdravé výživy, by mohla vést k domněnce, že hospodaření na biofarmě musí být vysoce ziskové.“

Tuto hypotézu jsem chtěl potvrdit, vyvrátit nebo zkorigovat.

Jakou roli tedy hrají finance, co všechno ovlivňují, určují a jak vysoko jsou v žebříčku hodnot jednotlivých farmářů? Jak důležitý je pro ně zisk?

2) Hypotéza č. 2 – Sociální dimenze:

„Pohled na sociální postavení farmářů (rolníků) se odvíjel od politického uspořádání naší země. Z pozice uznávané venkovské entity, jak byli farmáři vnímáni dříve, od 50. let minulého století v důsledku násilné kolektivizace jejich postavení a prestiž ve společnosti značně utrpěla.“

Zaměřil jsem se především na sociální postavení samotných farmářů, na jejich nalezení se v tomto druhu podnikání a uspokojení z toho plynoucí. Alespoň v omezené míře jsem se rovněž snažil o načrtnutí osobnostního profilu zkoumaných farmářů, jaké vlastnosti mají společné, jaké vlastnosti jsou nezbytné pro vedení farem, u některých i s desítkami zaměstnanců.

Jak jsou vnímáni dnes? Jak se cítí a jak vidí budoucnost své farmy?

3) Hypotéza č. 3 – Environmentální dimenze:

„Obecná představa podnikání na biofarmách je taková, že farmáři jsou striktně vázáni a limitováni postupy našich předků a jen málo využívají postupy a poznatky výzkumů.“

Zajímaly mne samotné začátky hospodaření jednotlivých farem, ovlivnění tradicí, jejich přístup k aplikaci nových metod a postupů v jejich hospodaření a v neposlední řadě jejich vztah k přírodě a ochraně přírody.

Je tomu skutečně tak? Opravdu jsou (nebo musí být) ve svých postupech tak přísně rigidní?

4) Hypotéza č. 4 – Institucionální dimenze:

„V souvislosti s členstvím České republiky v Evropské unii jsou dotace silným tématem. Setkáváme se s nimi takřka ve všech oblastech života. U zemědělců, zejména těch ekologických je jejich výše o to více sledována. Jinými slovy, neúspěchy farmářů, ať už z jakýchkoliv příčin, jsou dotacemi vyřešeny.“

Zajímala mě problematika dotací a s nimi úzce související kontroly a dodržování pravidel. Pomáhají si farmáři navzájem, např. prostřednictvím profesních cechů, organizací apod.?

Jak to tedy s dotacemi skutečně (z pohledu farmářů) je? Jsou pro ně opravdu tak existenční?

4.1.4 Okruh otázek pro rozhovory

Při sestavování okruhu otázek pro farmáře, jsem stavěl na třech základních pilířích trvale udržitelného rozvoje (viz. kapitola Trvale udržitelný rozvoj), nicméně po konzultaci s vedoucím práce jsem se rozhodl využít výstupu právě probíhajícího výzkumu, jehož je členem. Jedná se o projekt s názvem *FarmPath (Farming Transitions: Pathways towards regional sustainability of agriculture in Europe)*⁶⁸. Na základě tohoto výzkumu a po jeho seznámení s ním, jsem nakonec přidal 4. pilíř – institucionální dimenzi. Dokument s výstupem výzkumu (4 dimenze) a rovněž seznam otázek pro rozhovor jsou k dispozici v přílohách této práce.

4.2 Ověřování hypotéz

Před samotnou návštěvou bylo důležité sehnat co nejvíce informací z veřejných zdrojů, například webových stránek apod.

Pro ucelenou vypovídací hodnotu výzkumu bylo důležité navštívit všechny farmy osobně. Vybrané farmy jsem navštěvoval ve druhé polovině zimy, resp. v mezidobí na přelomu zimy a jara, kdy farmáři nejsou ještě tak zaneprázdňeni samotnou výrobou a hlavní sezóna není v plném proudu.

4.3 Ekologická farma Biovavřinec

Rozhovor jsem vedl s p. Ing. Šmakalem, majitelem farmy

Farma zpracovává vlastní produkci - od zrna k mouce a od mléka až po sýr. Hospodaří na pozemcích v kopcovité krajině s výhledem na Konopiště, v obci Okrouhlice. Pěstují rostliny běžné i ty méně rozšířené, ke zpracování dochází rovnou na mlýně, který je součástí farmy. Na farmě je chován skot na mléko, které je dále zpracováváno. Provoz farmy byl obnoven v roce 1993 a od samého počátku hospodařila farma v systému EZ. S tím samozřejmě souvisí plná certifikace BIO kvality.

---

⁶⁸ ZAGATA, L.; LOŠŤÁK, M. (2013). Zpráva ze 4. setkání NSPG dne 7. 2. 2013. Nepublikovaný materiál výzkumného projektu.

„Hlavní myšlenkou našeho hospodaření je trvale udržitelný rozvoj v okolí naší vesničky Okrouhlice. Snažíme se o citlivé chování k přírodě. Farma se soustředí na finalizaci vlastní produkce. Pěstujeme různé druhy obilovin, luskoviny, pohanku, proso a různé jiné plodiny.

Na pastvinách je chováno plemeno českého červenostrakatého skotu na mléčnou produkci. Je upřednostňována kvalita mléka před kvantitou, z důvodu jeho dalšího zpracování v mlékárně, jež je stejně jako mlýn součástí farmy.

Obrázek 10: Ekologická farma BioVavřinec

Zdroj: vlastní foto

4.3.1 Ekonomická dimenze

Farma prodává suroviny, polotovary tak i hotové výrobky. Surovinami se myslí obilí apod., mezi polotovary se dá zařadit tvaroh, který farma ve své vlastní mlékárně zpracovává ve velkém. Mezi hotové výrobky patří veškerá produkce farmy, která je rozdělena na mléčné výrobky, mlynářské výrobky a maso. Farma má vlastní prezentační prodejnu, jež je součástí farmy, ostatní zboží se prodává prostřednictvím eshopu, dále zavážením kamenných prodejen s BIO výrobky, objížděním farmářských trhů a rovněž pojízdnou službou. Mimoprodukční část výroby, jako je např. chlévský hnůj, si farma nechává pro sebe, pro zvyšování bonity půdy apod.

„ Když kvalita, tak logicky cena a poté kvantita. “

“Souhlasíte s následujícími tvrzeními?”

Já: „*Podnikání na biofarmě je stejné jako každé jiné.*”

p. Ing. Šmakal: *“Má to svoje zákonitosti, člověk musí používat hlavu, nějaké principy v sobě, takže asi jo, i zedník musí používat hlavu a své principy. Takže ano, je to pravda.”*

Já: *“Zisk je jediným cílem pro podnikání v ekologickém zemědělství.”*

p. Ing. Šmakal: *“Jediný cíl to jednoznačně není.”*

Přerušuji a upozorňuji na další otázku, která se k předchozímu tvrzení přímo vztahuje:

Já: *“Tvorba zisku je oproti jiným oborům daleko více ovlivňována vnějšími vlivy (klimatické podmínky, počasí, přemnožení škůdců etc.)“.*

p. Ing. Šmakal: *“To je pravda.”*

Já: *“Hospodářství, obzvláště to ekologické, je stejně jako Země považováno za živý organismus se svým životem a uzavřeným koloběhem a na rozdíl od jiných forem podnikání přináší všem zúčastněným nejen zisk, ale také přidanou hodnotu.“*

p. Ing. Šmakal: *“Jo, kapitál toho, že jsem na luftu, to jsem cítil, když jsem byl jen traktorista, teď když jsem už i majitel, tak těžko. Každopádně je to životní styl, je to úplně jiný”*

4.3.2 Sociální dimenze

První otázka byla směřována tak, jak si myslí, že je farma vnímána v obci / regionu. Dostalo se mi odpovědi, že samozřejmě si je vědom toho, že nemůže lidem v okolí dlouhodobě škodit v podobě hluku, špíny a bahna. Mnohdy ho mrzí, že nedokáže některé z externalit rychle odstranit, ale cíl je jasný: „*Být normálním subjektem, který nikoho nijak neobtěžuje.*“ Upozorňuje však, že zorat musíte a

s nějakým případným hlukem traktoru se počítat sem tam musí. Otázku uzavírá tak, že je okolím vnímán spíše pozitivně.

Na otázku, zda hospodářství zapadá do zavedených vzorců v dané lokalitě, odpovídá ihned, že vůbec. Když se ptám proč ne, odpovídá: „*zaprvý to myšlení, k čemu ta příroda je, že chci, aby to byl trvale udržitelný rozvoj, zadruhé, zisk je nutností pro rozvoj jako pro většinu podnikatelů, ale není to totální zaslepenost ziskem.*“

Co se týče vize farmy do dalších let, je si jist, že vlastnická struktura zůstane na bedrech ještě jemu (bavíme se o příštích deseti letech) a co se týče produkce, ideální by bylo, kdyby byla dotažena k dokonalosti. Jde především o realizaci některých původně zamýšlených plánů, nicméně i věkem se tříbí a už teď je jisté, že ne všechny se naplní. To uvádí na příkladu plánované vlastní pekárny, se kterou už nepočítá.

„*Výsledkem má být to, když tady na farmě něco uděláme, třeba v podobě, že porodíme telátko, na druhém konci by to měl mít náš zákazník na talíři. Dvacetiletá praxe nás učí, že spravedlivého obchodního partnera nenajdeme, v Čechách. (...) Lepší prodat 5 kilo masa dobře, než 5 tun špatně.*“

Jako velmi znepokojující zmiňuje vzrůstající hlad investičních společností po skupování půdy a to i za cenu, že za ní pro ně není renta. Jinými slovy, potvrzuje trend posledních let, že z půdy se stává komodita jako každá jiná.

„*Já doufám, že tahle farma bude za 10 let dostatečně soběstačná co se týče kapitálu i půdy a bude tím pádem mít to, oč bojuje, a to je nezávislost.*“

4.3.3 Environmentální dimenze

„*Obecně platí, že ekologické zemědělství není určeno pro zpátečníky, je tady extrémní tlak na to, aby ten člověk hodně věděl a ty nové postupy bral za své, tzn. to ekologické zemědělství je vždy o krok napřed před tím konvenčním, byť to tak nevypadá.*“ Dodává, že je pro něj jakožto farmáře nutné, aby se se všemi novými poznatky neustále seznamoval. Jako nevýhodu v tom ale spatřuje, že v Čechách se k těmto informacím dostává velmi s obtížemi.

„*Moje postupy s těmi tradičními (pokud jako o tradičních mluvíme o mém dědovi a o koni v 50. letech) nesouvisí zhola vůbec.*“ Z další diskuse jasně vyplývá, že je opravdu důležité sledovat vývoj vědy neustále a aplikovat vše nové. Jediné omezení

mohou být jen finance, resp. dostávání se k informacím. V minulosti se naši předkové také snažili využívat ten nejmodernější traktor nebo nejlepšího koně, byť my je dnes označujeme jako předchůdce ekologického zemědělství. Je proto důležité neztrácet kontakt s vědou a stejně tak se řídit poznatky z minulosti, dobrým příkladem je v této souvislosti například jinými zemědělci často ignorovaná orba po vrstevnici, kvůli níž se pak zvětšuje pravděpodobnost eroze půdy apod.

„Ukazuje se mi to, že to hloupé rozdělení zemědělství na intenzivní a extenzivní (samozřejmě že do nějaké míry je to opodstatněné), ale dobrý farmář musí být vždy intenzivní (...) intenzivní znamená, že každým metrem šetříte.“ S tím souvisí samozřejmě například postřiky v ekologickém zemědělství, které se označují jako hudba budoucnosti. Naopak. Jsou nutností současnosti. *„Jde totiž jenom o to, co do toho postřikovače ležete“* A tím se vracíme k předchozí diskusi o výzkumech a vědě. *„Díky výzkumu už do toho máme co lejt. A pomůžeme zase té přírodě, postavit se dál, co ona potřebuje.“*

Stejná slova volí i u živočišné výroby. *„Děda dojel 2 tisíce, možná 3 tisíce. My dneska po krávách chceme 7, 8 tisíc a při tom, abychom je zachovali zdravé. Máme tvora a chceme mu nabídnout to nejlepší, ale aby to bylo ekonomicky únosné.“* Na chvíli se zamyslí a pak povídá: *Mám zákazníka, kterému se nelíbí spousta věcí na chovu. Vzal jsem ho tedy do našeho a vysvětlil mu, jak to děláme, tak to trochu pochopil, ale já to můžu dělat klidně tak, jak to bude chtít on, já s tím nemám problém. Jde o to, jestli bude ochotný za to mléko zaplatit 60 korun za litr. To je to, co je limitující.“*

Následuje krátká diskuse nad problémem českého zemědělství, ve kterém převládá rostlinná výroba nad živočišnou. Smíšené farmy, které byly za minulého režimu, postupně vymizely a v dnešní době je napříč konvenční i zemědělskou výrobou nejvíce zastoupena většinou jen jedna výroba, často ta rostlinná.

„Naším cílem je, a teď dobře poslouchejte, kejdové hospodářství.“ Opět vysvětluje proč. Ne proto, že by měl kejdu rád, ale protože pamatuje mnoho sezón, které nebyly úspěšné a vše pošlo. Tolik hnoje, aby to bylo udržitelné na jedné farmě nikdy není. *„Já s kejdou moc nesouhlasím, ale na druhou stranu, pokud se s kejdou umí, tak pomůže. Vede mě k tomu hlavně touha hospodařit dobře, intenzivně, abych si opravdu*

vážil té půdy. Když užívím víc krav, budu mít víc kejdy a budu zase ten osevní postup optimalizovat tak, že tam tu organiku dostanu.“

Z postřiků, které jsou certifikované pro ekologické zemědělství, se dají jmenovat zejména biologické ochrany, jinými slovy se jedná o rozstříkovaní živočichů, kteří ekosystém posilují. Stejně tak se dají využít lihovarnické výpalky. Dále přicházejí v potaz metody jako je zelené hnojení, meziplodiny (různé intenzivní směsi). *„Věřím, že za 3, 4 roky se dostanu k tomu, že 10-20% orné půdy budu dělat intenzivní meziplodinou a budu spokojený, protože té půdě vrátíte to, co vám dala. Limitující je zase pouze ekonomika“*

Mojí poslední otázkou, v rámci environmentální dimenze bylo, zda předcházel založení bio farmy vztah k ekologickému způsobu života či naopak provozování biofarmy farmáře k takovému chování přivedlo. *„Impuls pro založení této ekologické farmy vyšel v podstatě z mého táty, který tady byl celý život traktoristou a viděl výsledky chemického hospodaření, nelíbilo se mu prostě poškozování přírody.“*

Podle slov pana Šmakala nestačí být jen dobrým pracantem. Znalosti, že po ozimu se vysadí jařina, vás dobrým hospodářem neučiní. Je nutné kombinovat dokonce i různé odrůdy, používat co nejlepší agrotechniku apod. *„Všechno potřebuje živiny, ze vzduchu nic neroste.“*

„Ekologické zemědělství vzniklo na této farmě jako omyl, omyl, že bude ekologické zemědělství ekonomicky fungovat. Nefungovalo.“

Mezi roky 1998 a 2000 měla farma Biovavřinec slovy pana Šmakala opravdu namále. Hlavní roli hrály finance, ekonomické aspekty a souvisela s tím také politika vlády. *„My jsme se rozhodli být farmáři, a když nám budou platit za ty banány, budeme pěstovat banány, byť tu neporostou. Pro mě je nejvyšším momentem farma (jako tradice) a až pak ekologické zemědělství (jako forma) a doufal jsem, že to udržím (...) a povedlo se to, ale kdybych tam měl slabší ekonomický okamžik, tak tu dneska práškuju, protože já chci udržet tu farmu a byl bych z toho zdrcený, protože si myslím, že je to špatně.“*

4.3.4 Institucionální dimenze

Poslední, institucionální dimenzi začínám otázkou, jaký má farmář názor na dotace. Dostává se mi horlivé odpovědi, kterou tady nelze prezentovat. Ale vzápětí mě ubezpečuje, že si pamatuje ještě zemědělství v 90. let, kdy dotace nebyly. Zmiňuji názor některých zemědělců, kteří by souhlasili za podmínky celoevropského a napříč všemi formami (ekologického i konvenčního zemědělství) jejich zrušení. „*Já bych to udělal zejtra.*“

„Já beru miliony dotací, sem na nich závislý, vadí mi, je to byznys pro všechny kolem nás, pro zemědělce vůbec ne.“

V případě investičních dotací, například stavby nové sušičky, se jedná o to, že musí být vypsána veřejná soutěž a ten kdo zvítězí, je informován o tom, že se jedná o grantové financování. Cena je pak hodně odlišná oproti stavbě stejné sušičky bez evropských peněz. Stejně tak i poradenské služby. Stejný model.

Podobně hodnotí i plošné dotace. Ty pro změnu zvyšují nájem odváděné majitelům polností. „*Nájem tady letí astronomicky nahoru, za chvíli budu ty dotace jenom předávat, tak proč nedotují ty vlastníky a nás nenechají dělat naši práci?*“

Pokračujeme v diskusi o nesmyslné byrokracii, nepřehlednosti a nesmyslnosti dotací.

„Mě dotace to tady donutily zatravnit. Naprostej nesmysl. Vždycky jsme tady měli ornou a vždycky jsme pásli na orný. Zakázali to. Že je to nesmysl. Je to v trávě, nemůžete to orat. Ted', když je tráva přeoraná od prasat, nikdo nám s tím nepomůže. Takže to rozoráme. Abychom to mohli rozorat, budou z nás podvodníci, protože to musíme udělat podvodným způsobem, ten systém vám to nedovolí.“

Za další nesmysl považuje pan Šmakal rozhodnutí úředníků z Prahy, mít povolení od všech vlastníků okolních pozemků, že svůj pozemek můžete zatravnit. Ostatní majitelé okolních pozemků zemědělství nerozumí, je tedy nemožné všechny obcházet a shánět jejich svolení.

„Dotace jsou dobré možná tak pro ty úředníky, kteří nás pak svým způsobem terorizují. Dotace nesouvisí s pomocí venkovu, vůbec to nereflektuje pomoc venkovu.“

Na závěr naší diskuse mi ještě dává tip na bezvadný dotační titul „Diverzifikace zemědělství“ ze 3. pilíře, který je podle jeho slov velmi univerzálním nástrojem. Má to ale drobný detail. Vztahuje se to jen na obce do 5000 obyvatel.

„*Teď jste v obci, která má 16.000 obyvatel, všimli jste si toho?*“, ptá se. Odpovídám, že ne, leda, že by malá obec Okrouhlice byla přiřazena k Benešovu. „*Ano, tak to právě je. A všiml jste si těch okolních kopců tady?*“ Reaguji, že ano, protože v létě si o žních namísto dovolené přivydělávám jako operátor kombajnu a že jsem nad tím cestou sem přemýšlel (noční měra kombajnérů a traktoristů obecně, jezdit po vrstevnicích na takto svažitých polích, pozn. autora). „*Tak si představte, že od roku 2004 (vstup ČR do EU, pozn. autora) je tadyto zemědělsky příznivá oblast (opak LFA, pozn. autora), protože my nemáme svůj katastr a spadáme tak pod Benešov a to je příznivá oblast. Takže já mám nepříznivou oblast tam, kde mám rovná pole v podobě orné.*“

Část o dotacích uzavírá větou: „*Takže o dotacích mi ani nemluvte, naprostej nesmysl.* V rozvášněnosti ještě zmiňuje Andreje Babiše (majitele AGROFERTU a jednoho z nejbohatších Čechů, pozn. autora) a jeho kumulování dotací. „*Oni mu daj miliardu a divěj se, že je silnej, jasně, to vím, tady má chatu, tak vím, co je zač.*“

Po dotacích následuje otázka na kontroly. „*Aby mohl kontrolor kontrolovat, musí tomu rozumět, takových lidí jsem mnoho nepotkal.*“ Ptám se tedy na intenzitu, četnost apod. „*Kdysi bývalo zvykem, že přijely dvě kontroly ročně z různých úřadů. Dneska je to takových deset. Možná i víc. Neříkám, že mezi nimi nejsou slušní lidi, jsou, našťástí. Za těch 20 let, co to dělám, jsem se setkal možná se dvěma kontrolory, kteří mi poradili.*“

„*Podívejte se, v 90. letech tady byl zemědělský úřad v Benešově, bylo tam 5, 6 lidí a ti stihli všechny ty farmy na okrese projít jednou za rok. Teď jich tam sedí víc, ale chodí pražáci, protože tyhle bychom mohli uplatit, prý. Je to o lidskosti. Dneska je to strojový a formální.*“

„*Sem jde kontrola na cross compliance, já si načtu, co mám mít připravený, to připravím, kulisy jsem postavil, hra se může začít hrát. Odehrajeme to a já jedu dál. A ptám se, k čemu to sakra bylo?*“

Jiný příklad: „*Nejlepší je, když přijdou lidi a řeknou: My Vás jdeme kontrolovat, vlastně ani nevíme co přesně, jste náš první. – ptám se tedy, k čemu to je – to my*

nevíme, Vás vylosoval počítač a.... jo a já potřebuji orat například místo toho v tu chvíli. Zdržují jen prostě.“

Mojí první návštěvu farmáře zakončuji poslední otázkou, která se týká profesních cechů, aktivit v organizacích apod.

„Teď vstupuji do svazu Soukromě hospodařících rolníků“ Přerušuji ho a ptám se, proč až teď, když tento svaz funguje už dlouho. Dostává se mi odpovědi, že neměl vůbec čas a že dosud byl ve Svazu ekologických zemědělců, ale nijak se mu to neosvědčilo a kvůli nezaplacení příspěvků ho i jednou vyhodili. Vstoupil tam znovu a čekal změnu k lepšímu, nicméně podle jeho slov se jedná o naprosto zbytečnou organizaci, která nemá poradce, neumí lobbovat a od členů se očekává jen placení členství. Od svazu Soukromě hospodařících rolníků teď má o to větší očekávání.

4.4 Ekologická farma Usedlost Medník

Rozhovor jsem vedl s p. Bednářem, majitelem farmy.

Farma Usedlost u Medníka je koncipována jako zemědělsko-řemeslné hospodářství malorolníka o rozloze 10 ha.

„Hospodaříme po způsobu našich dědečků a pradědečků“.

Farma byla založena v roce 1998 a od samého počátku hospodařila v systému EZ. Farma je členem PRO-BIO ligy od roku 2004. Hospodářství se skládá z chalupy a přilehlých hospodářských stavení, travních výběhů pro zvířata a přilehlé truhlářské dílny. Z hlediska živočišné výroby je farma složena z chovu skotu (červenostakatého), koní, koz a ovcí Suffolk. Odbyt nepasterizovaného mléka funguje formou prodeje ze dvora a bedýnkovou metodou.

Součástí zaměření farmy je kromě samotné živočišné produkce (v kombinaci s rostlinnou výrobou, ve smyslu nezávislosti na krmných směsích) rovněž agroturistika.

Farma se nachází v okrese Benešov, jen pár kilometrů od hlavních cyklistických stezek, jež prochází Středočeským krajem. Během zastávky na farmě je kromě zakoupení tradičních mléčných produktů také možné si prohlédnout historické zemědělské náčiní a vybavení truhlářské a tesařské dílny s dobovým nářadím.

Obrázek 11: Ekologická farma Usedlost Medník

Zdroj: vlastní foto

4.4.1 Ekonomická dimenze

Farma je zaměřena primárně na živočišnou výrobu, rostlinnou provozuje pouze dodatečně, aby měli trávu, resp. seno pro zvířata. Počet dobytčích jednotek bývá každoročně okolo 5. Vznik farmy je datován k roku 1998, kdy se farmář v podstatě z koničku rozhodl budovat ucelené ekologické hospodaření. Částečně mu v rozhodování pomohla i rodinná tradice v minulosti. Farmář po většinu roku hospodaří sám, pouze na letní měsíce zaměstnává sezonní pracovníky.

Na otázku, zda prodává suroviny, polotovary či už hotové výrobky odpovídá, že hlavně kravské mléko. Z mimoprodukční nabídky je k dispozici kravský hnůj, když je o něj zájem. Následně vtipkuje, že *“co já tady ještě prodávám, já prodávám vlastně tuhletu krajinu (...) na koni svezení, různé kurzy apod.”*

“Za prvý to musí být kvalitní, tam se nedá nic dělat. Cena nějaká vyjde, kolik toho ty krávy nadojí, tolik toho mám. Tady je to sporný, cena, kvantita...” Otázku tedy uzavírám tak, že netrvám na jasném číselném pořadí a zapisuju jako č. 1 kvalitu a dále cenu s kvantitou společně jako č. 2. Doplnuje mě znovu, že *“je důležité, aby ten produkt byl kvalitní”*

“Souhlasíte s následujícími tvrzeními?”

Já: *„Podnikání na biofarmě je stejné jako každé jiné.“*

p. Bednář: *“To v žádném případě není.”*

Upozorňuji, že se k tomu váže i následující tvrzení, takže bude mít prostor se lépe vyjádřit u dalšího tvrzení.

Já: *“Zisk je jediným cílem pro podnikání v ekologickém zemědělství.”*

p. Bednář: *“Zisk můžou být peníze, to je jeden zisk, pak může být zisk, že fungujete v nějakém prostředí, které vás baví.”*

Opět přerušuji a upozorňuji na poslední otázku, která se k předchozímu tvrzení přímo vztahuje:

Já: *“Hospodářství, obzvláště to ekologické, je stejně jako Země považováno za živý organismus se svým životem a uzavřeným koloběhem a na rozdíl od jiných forem podnikání přináší všem zúčastněným nejen zisk, ale také přidanou hodnotu.“*

p. Bednář: *“S tím jednoznačně souhlas.”*

Já: *“Tvorba zisku je oproti jiným oborům, daleko více ovlivňována vnějšími vlivy (klimatické podmínky, počasí, přemnožení škůdců etc.)“.*

p. Bednář: *“Tak je to zemědělství, to je tak vždycky.”*

4.4.2 Sociální dimenze

Sociální dimenzi začínám otázkou, jak si myslí, že je vnímán provoz hospodářství tady v obci. Hned reaguje, že *“ted’ už pozitivně”*. Ptám se tedy, zda to bylo někdy i negativně? *“Tady ten kraj na to není zvyklej, tady bylo jedno obrovský JZD, takže když tu byla nějaká zvířata, lítaly tady mouchy a smrdělo to, takže to bylo*

takový rozpačitý, občas i problémový, ale v současné době, tady těch lidí zase tolik není, ale jsou rádi, když teda sem můžou s těmi dětmi zajít, takže teď je to určitě pozitivní”, uzavírá pan Bednář. (Farma je umístěna na okraji obce, ale i tak v přímém sousedství jsou menší rodinné domky a chaty, nicméně je zřejmé, že farma tady stála určitě o dost dříve, než okolní zástavba, pozn. autora)

“Tady to byl dřív kraj chudý, tady spíš lidé měli spíš kozy, obecně je to kraj kopcovitý, takže vlastně pastvinářský, dá se říct, že je to podhorská oblast, takže sem ten venkovní, pastevní chov patří”, reaguje na mou další otázku, zda jím vedené hospodářství zapadá do zavedených vzorců v regionu. Namítám, že cestou sem, jsem si všiml několika pěkně zoraných polí, podél silnice. Po upřesnění, odkud jsem přijel a o jaká pole se jedná, dodává, že “Tam jenom obnovovali louku (...) to se prostě zvorá, pak se tam zaseje travní směs s ovsem, sklídí se jenom oves a pak už je jen tráva. Tomu se říká obnova travního porostu, takže tam bude taková kvalitnější tráva. Ale tady se orá až někde támhle u Kamenného přívozu, kde jsou aspoň trošku roviny a lepší půda, jde pěstovat obilí, jinak tady v těch kopečkách je kamení hrozně moc. Ten pastevní chov sem prostě zapadá.”

Následuje diskuze, že s technikou se sem jet nedá, pozemky jsou opravdu hodně křivé a hodně členité. I když, v minulosti se tady i o rostlinnou výrobu pokoušeli, ale výnosy byly ve srovnání s dnes požadovanými naprosto ztrátové. Sám přiznává, že když vyjíždí na pole se sběračem sena, jde na něj občas hrůza, aby se nepřevrátil.

Dál se bavíme o budoucnosti farmy za 10 let. *“Za 10 let, to se nedá dost dobře odhadnout, ale to bych prakticky mohl fungovat ještě já.”* Stejně jako předchozí farmář, zvýšeným hlasem zmiňuje ohrožení podnikání snad jen z důvodu obchodování s půdou a *“tady je jedinej problem, tady jsou tlaky, že tady v blízkosti Prahy chce spousta lidí ty pozemky přeměnit na stavební. Jediné štěstí tady konkrétně je, že tady nic není (občanská vybavenost jako školy apod., pozn. autora). “Já si myslím, že to 10 let poběží, otázka je, co na to další generace. Ty původní obyvatelé, ty vám to pronajmou, ale dostanou to většinou děti a ty se snaží to přeměnit na stavební parcely. Samozřejmě se jim to většinou nepodaří, nicméně sem tam se něco podaří. Ti lidé tady ale nechtějí stavět.”*

4.4.3 Environmentální dimenze

Když se ptám, nakolik postupy farmáře korespondují s těmi tradičními našich předků, odpovídá: *“Na jaře musíte rozhrnout krtince, srovnat po prasatech, (ptám se, zda je v okolí farmy hodně prasat, odpovídá, že ano.) takže v těch trávách, kromě té techniky, kdy je lepší např. na přisévání semínek do trávy, toho moc nespatriuji.”* Pokračuji tedy, nakolik se řídí vědou, posledními výzkumy apod. Dle jeho slov u krávy není moc, čeho dosáhnout více *“tak ta kráva jí seno, možná okolo toho dojení nějaká technika pomáhá, dále nějaká chemie na proplachy, jinak nevím, co ti naši předkové dělali jinak, ptá se a následně si sám odpovídá, “oni toho zase tolik jinak moc nedělali, u ekologie a v mlíku se to moc neliší. Možná díky šlechtění je to plemeno trošku jiné než bylo (...) elektrický ohradník je úžasná věc, bez toho by to bylo docela špatný.”* Otázku uzavírá tím, že se toho v ekologickém pastenectví na trvalých travních porostech nedá příliš vymýšlet. Nakonec však dodává, že velkou roli hraje mechanizace, která šetří hodně práci a vyjmenovává: *“traktor, obracák, sběrač, balíkovač, sečka, dále inseminace, sušení a v neposlední řadě dojení strojem, to je taky jinak než bylo.”*

Co se týče nakládání s kravským hnojem, protože nepěstuje žádné obilí, tudíž není kam ho rozmetávat, má dohodu s jiným zemědělcem, který si hnůj na jaře odváží pro své hospodářství. *“Všechno tedy zůstává v ekologickém zemědělství v podstatě.”*

Pro odlehčení se před poslední otázkou z environmentální dimenze, zda ekologickému hospodaření předcházela ekologický způsob života či naopak, ptám, zda byla dříve slepice nebo vejce. *“Jak mohlo bejt vejce bez slepice, tak asi slepice.”*

“Vzniklo to z toho běžného života, z toho přesvědčení (...) sice holštýnky jsou super krávy, ale zase nakrmit to směsí nějaké masokostní moučky a sójou, ono to sice pak dojí nějakých 30 litrů, možná i víc, ale jako co, tahle česká straka mi dojí nějakých 15, 16 litrů, je to z trávy, pro ty krávy je to taky lepší, takže dělat to jinak mi přišlo jako nesmysl.” Ptám se, zda tráva a seno je to jediné, čím tedy krávy krmí a dodává: *“Ještě šrot po telatech.”*

4.4.4 Institucionální dimenze

Tak jak je to s těmi dotacemi, ptám se. *“No jednoduché, bez těch dotací, prakticky, by to nešlo.”* Natukávám reakci předchozího farmáře, a hned se mi dostává

odpovědi: *“No tak podívejte se, šlo by, nemusí dotace být, ale pak mléko nebude stát současných 17, 18 korun, ale budu ho prodávat za 28 a nemusí být dotace.”*

“Já vycházím z jednoduchého principu, to celé léto nějak funguju, dojím, pak přijde podzim a co já vlastně dostanu z těch zvířat, nebo z té produkce, tak tím profinancuju běžný provoz a část svého života. To co dostanu na dotacích, mám na jakoby svůj rozvoj a svůj výdělek.” Pakliže by to nebylo, buď by se to dělat nedalo nebo by se musela zvednout cena potravin. Jak by obstáli konvenční a jak ekologové bez dotací, to je otázka.”

Pokračujeme na téma dotací a vyjednávací pozice České republiky na poli Evropské unie, nelíbí se mu, že pro nadcházející období si Česká republika dojednala o 300 milionů eur méně oproti jiným státům. *“Všem navýšili, a tady to odskáčou, kdo jiný než obce a zemědělci. Tohle je vážně smutné, že ti čeští vyjednávači nejsou schopní.”* Oponuju mu tím, že si vzpomínám, když byl v Bruselu na návštěvě premiér Nečas, že se naopak snažili dotace pro české zemědělce navýšit. S úsměvem na to reaguje: *“Jsou před námi země jako Kypr, Estonci, Rakousko, Itálie apod.”*

Závěrem hodnotí dotace, zvláště ty na plochu (SAPS), jako potřebné.

Dostáváme se ke kontrolám, jejich intenzitě a četnosti. Uznává, že kontroly jsou potřeba, nicméně dodává, že když k nim dojde, podstatné věci jsou vždy v pořádku, ale i tak se snaží kontroloři najít alespoň sebemenší detail, na který se zaměří.

“Na rok jsem měl kvůli detailu pozastavené dotace, i když mi je pak zpětně doplatili. Někdy mám takový dojem, že jim uniká podstata, chápu, že mají samozřejmě nějaké osnovy, ale někdy mi to tak přijde, v globálu je to v pořádku, ale vždy se snaží najít něco, co jim nesedí, nějaká drobnost úřední třeba a to je to, co oni vypíchnou a mají možnost uvalit sankce apod.”

Zmiňuje příklad, kdy legalizoval prodej mléka ze dvora a krajská inspekce mu nedala žádný návod, jak to má být. *“Zkraje to bylo tak, že jenom vyžadovali něco, co prakticky člověk musel hledat ve sbírkách zákonů a aby člověku řekli, jak to má být, se jim moc nepodařilo.”* Kontroly, stejně jako předchozí farmář, uzavírá tak, *“že je to v lidech, některé kontroly probíhají normálně, když vidí, že se člověk nesnaží dělat žádné levárny, tak mu prostě pomůžou, na druhé straně občas vystupují z té pozice spíše represivně, aniž by viděl, jak to opravdu funguje.”*

Návštěvu Usedlosti u Medníka zakončují opět dotazem, týkajícím se aktivity v profesních cechách a různých jiných spolkových organizacích. Pan Bednář si velice cení spolupráce s ligou PRO-BIO, která dle něj nabízí velice kvalitní poradenské služby. Kromě něj je také členem Svazu soukromě hospodařících zemědělců.

4.5 Ekologická farma Ing. Luboš Vrtilka

Rozhovor jsem vedl s p. Ing. Vrtilkou, majitelem farmy.

Podnik je OSVČ podnikající v zemědělské prvovýrobě v katastrálním území Skřivaň, okres Rakovník. Předmětem činnosti je kombinace obou forem výroby – rostlinné i živočišné.

Datum registrace na Ministerstvu zemědělství k provozu ekologického hospodaření proběhlo v roce 2008. Rostlinná i živočišná výroba je provozována na katastrálním území Skřivaň. Převážnou část rostlinné výroby tvoří trvalé travní porosty pro výrobu sena a senáže a jako krmivová základna k chovu hovězího dobytka, zcela v režimu EKO. Celkově má plocha zhruba 119 ha zemědělské půdy.

“Snažím se vycházet z přírody, taková je má vize.”

Živočišná výroba je zaměřena na chov hovězího dobytka masného plemene Aberdeen Angus a masného plemene ovcí Suffolk, krmná dávka je neomezená volným přístupem v letním období na pastvu s příkrmováním senáží a senem. Základní stádo tvoří nyní 22 kusů krav a jeden plemenný býk, dale 25 kusů ovcí. Výhledový plán je pak 50 kusů skotu, zhruba stejný počet ovcí a dale 30 kusů prasat (plemeno Mangalica). V zimním období má dobytek neomezený přístup k senu a senáži, podávané na pastvinu. Zvířata mají celodenní přístup ke studniční vodě.

V současné době na farmě kromě pana Ing. Vrtilky nepracují nastálo žádní zaměstnanci, ale po dokončení rekonstrukce a startu hospodaření naplno počítá, že jich bude zhruba 6. Do budoucna je rovněž plánována agroturistika.

Obrázek 12: Ekologická farma OSVČ Luboš Vrtilka

Zdroj: vlastní foto

4.5.1 Ekonomická dimenze

První otázka z ekonomické dimenze směřuje na systém produkce. *„Zatím je to ve výhledovém plánu, nyní prodáváme ovčí maso, ale pouze na objednávku. K tomu máme 20 kusů králíků, druh Belgický obr. A také koně. Po dokončení rekonstrukce budeme plně připraveni na prodej ze dvora. To znamená, že při každé porážce, která bude ohlášena dopředu, bude možné si nakoupit kvalitní maso, jak z hovězíny, vepřoviny, tak i jehněčí. Do budoucna rovněž plánuju drůbež. Když jsme to zkoušeli teď, z chovu 40 kusů slepic (upozorňuje, že jsme v křivoklátských lesích) nám po několika nocích s kunami zbyla jedna a kohout.“*

Až bude vše připravené, chystá se také prodej hotových výrobků z masa. Když se zajímám o mléko, dostane se mi odpovědi, že je to příliš nákladné, takže se farma bude orientovat čistě na produkci masných výrobků. Doplnuje, že největší část ceny u finálového produktu tvoří zejména energie, nejvíce ta elektrická (vyhřívání podložek, osvětlení apod.).

„Z mimoprodukční části prodáváme senáž i seno, pokud je to naše nadprodukce, samozřejmě i s certifikací, stejně tak obilí (pšenici, ječmen, horčici).“ Doplnuji ještě otázku k ovcím, zajímá mě vlna. *„Za bolševika se rozeznávala kvalita vlny, to bývalo 70-130 korun za kilo, dneska když mám ty Suffolky a ostříhal jsem to, zavolal do výkupu*

a dostalo se mi odpovědi: „Kdybyste nám to poslal poštou a bude to těch 8 korun za kilo.“ Tak povídám, joo, to dám za poštovný 200 korun, vy mi dáte 240 korun, to bude vynikající. Takže ne, s vlnou je to těžké.“

„Sice budu znít jako pánové z politiky, ale první samozřejmě kvalita, dále, kvalita je ruku v ruce s cenou, takže druhá cena a pak kvantita. Furt charitu dělat nemůžeme.“

“Souhlasíte s následujícími tvrzeními?”

Já: *„Podnikání na biofarmě je stejné jako každé jiné.“*

p. Ing. Vrtilka: *“Relativně ano, jediná odlišnost je, že to děláte eko, neděláte to pro peníze, ale je vám to myšlenkově bližší.”*

Já: *“Zisk je jediným cílem pro podnikání v ekologickém zemědělství.”*

p. Ing. Vrtilka: *“Takhle to píšou i v daňovém zákoně, pro mě už spíš koníček.”*

Já: *“Tvorba zisku je oproti jiným oborům, daleko více ovlivňována vnějšími vlivy (klimatické podmínky, počasí, přemnožení škůdců etc.)“.*

p. Ing. Vrtilka: *“Zemědělství celé je ovlivňované, samozřejmě, že když mi jedou něco dělat ve službách, tak se smějí, pak nás pomlouvají za rohem. Je jasný, že v tom obilí nějaká ta zelenina (plevely apod., pozn. autora) naroste.”*

Zmiňuje, že se to nejlépe sekalo klasickým Fortschrittem 514 nebo 516 (sklízecí mlátička, pozn. autora), protože když je to zelené, lepí to síta a pak jsou vysoké ztráty. Následuje poměrně dlouhá diskuse na téma sklizení, porovnává konvenční vs. ekologické v tom smyslu, že v konvenčním sice sklídí 5,5 t (z 1 ha), on v ekologickém sice jen 2,5 t, ale za cenu toho, že nemusí používat chemii a tím se mu sníží náklady vstupů a za další, zrno prodá v konvenčním za 3.900 korun, oproti 6.500 korun v

ekologickém. *“Když připočtete dotace na plochu (SAPS) v ekologickém, v konečném součtu si myslím, že jsem na tom já o trošku lépe než on.”*

Já: *“Hospodářství, obzvláště to ekologické, je stejně jako Země považováno za živý organismus se svým životem a uzavřeným koloběhem a na rozdíl od jiných forem podnikání přináší všem zúčastněným nejen zisk, ale také přidanou hodnotu.”*

p. Ing. Vrtilka: *“Tak to platí.”*

4.5.2 Sociální dimenze

„Půl na půl. Zvláště když přijdou kontroly, ty vesnický to baví, rádi ukážou cestu apod. Pak ale Vrtilka má zrno, Vrtilka má husy, Vrtilka má balík sena pro králíky a je to tady: Pane Vrtilko, neměl byste..... Jak říkám, je to půl na půl, část příležitostně zaměstnáváme, druhá půlka má zas co rozebírat v hospodě.“ Odpovídá mi na otázku, jak si myslí, že je vnímán v okolí a v obci.

Na druhou otázku ze sociální dimenze, zda zapadá farma do zavedených vzorců v dané lokalitě, odpovídá okamžitě, že rozhodně ano, protože jsme v CHKO (Chráněná krajina oblast, pozn. autora). *“Využití toho, co my tady děláme, tak je s ohledem na tu úrodnost té půdy, to znamená, že převažuje ta tráva, je to schválená regionální směs, byly mi vybrány ty druhy travin, které by se tady měly dělat. Děláme jen to, co využijeme. Této oblasti se říká Rudý Balkán, chudší kraj, takže všude obiloviny a ten žlutý mor (Řepka olejná, pozn. autora)”*

U otázky, jak to bude s farmou za deset let přemýšlí a říká, že se jistě některá z dcer hospodaření ujme. Upozorňuji, že tato otázka přímo směřuje na trvalou udržitelnost z pozice “kdo farmu povede”. Dále zmiňuje další plány s farmou ohledně agroturistiky a vystavění ubytovacích kapacit.

4.5.3 Environmentální dimenze

„Co se týká té první otázky, takže ano, všechno jde tím tradičním způsobem, a právě se do toho přidávají některé ty prvky toho tradičního hospodaření. Já jedu všechno v jařinách, ozimy nemusím.“ Odpovídá na otázku, nakolik postupy farmaření

korespondují s těmi tradičními. Reaguji, jestli tedy dodržuje správné osevnické postupy, když říká, že nevysévá ozimy. „*To sto procentně, střídám plodiny, jenom všechno v jarním.*“ Vkládám se více do odpovědi, neboť přinejmenším v konvenčním zemědělství jsou více časté právě ozimy. Vysvětluje mi to ekonomicky: „*Všichni jedou na ozimy, protože je tam větší výtěžnost, ale hlavně, když sklídí, tak všechny ty zaměstnance propustí a ti přijdou až na jaře.*“ Zároveň dodává, že v případě ozimů záleží hodně na zimě, když je špatná a dlouhá, jako třeba letos, ze sklizně nemusí nic být. Tak to v jeho případě neplatí, na jaře vyseje jařiny a na podzim má jistotu sklizně.

V případě užívání moderních výzkumů ve vlastním farmářství se jeho odpověď shoduje naprosto s ostatními farmáři, se kterými jsem hovořil. „*Šlo by, ale je to limitované finančně. Že vám vytvoří biologický odbouratelný přípravek, který sice může být schválený, ale (chytá se za hlavu) to je taková raketa, že by to obilí muselo stát 12 litrů (12.000 korun, pozn. autora).*“ *Stejně tak je to skoro i s osivem. Klasické konvenční se prodává po metrákách, tohle BIO po 25 kilech. Asi vám nemusím dlouze vysvětlovat proč. V konvenci jestli stojí metrák od 900 do 1.200, tak tady v ekologickém je to 5.000 až 6.000.*“

Podle svých slov se poslední dobou snaží získat výjimku na použití konvenčního osiva na zatravnění dalších 8 ha, a protože se BIO osivo trávy nedělá, „*musíte jít a požádat ÚKZÚZ o výjimku, je to ve správním řízení na 30 dní, všechno dokládat apod. Je to spíš formální, protože se to relativně povoluje, ale i tak, je s tím zbytečně moc papírování.*“

Podobně mluví i o živočišné výrobě. „*Ty prasata jsou dlouhodobě podceňované a podhodnocované, výroba kila vepřového masa vás vyjde na 36, 37 korun, a když máte pak prodejní cenu 39 korun, tak si to spočítejte.*“ Zmiňuje aktuální nabídku BIO odbouratelného přípravku na hubení bakterií a do jisté míry si stěžuje na pořizovací cenu i komplikovanou administrativu.

U otázky ohledně zvyšování bonity půdy mě jen doplňuje, že jednak vpravují chlévskou mrvu, dále používají zelené hnojení. Hnůj využívají tedy pro sebe.

Slepice nebo vejce, co bylo dříve? „*Neřešitelná otázka, kdyby bylo vejce, tak odkud se vzalo a naopak. Ale podle mého přesvědčení byla první slepice.*“

Pokračujeme dále k podotázce. „*Už jsme o tom hovořili, každopádně nepatřím rozhodně mezi zelené teroristy, ale mám k tomu kladný vztah, ale že bych to prosazoval,*

všeho moc škodí, takže zlatá střední cesta.“ Ujišťuji se ale, zda třídí odpad a odpověď je, že samozřejmě.

4.5.4 Institucionální dimenze

Co dotace? *„Dotace dobrý, vystačíme.“* Vracím se k předešlé započaté diskusi na téma dotace. Pan Ing. Vrtilka kandidoval v předešlých letech do senátu, a jak sám říká, i jeho vztah k dotacím v zemědělství v ní zmínil. Odkazuje na fakt, že podpora v zemědělství být nemusí, trh je pokrivený.

Na chvíli nás vyrušuje pošťák, po chvílce přebírání obálky s pruhem se pan Ing. Vrtilka rozzáří a povídá: *„Tak je to tady, jak jsem vám říkal o tom osivu, akorát to dorazilo a mám svolení použít to konvenční, paráda. Tak, kde jsme to skončili?“*

Ani nemusím připomínat a sám pokračuje. *„Kdyby se dotace celoevropsky zrušily, nesmíme počítat s tím, že bude chleba stát tolik, kolik teď stojí.“*

„Je to na udržitelnosti krajiny, je pravda, že kompletní systém těch dotačních titulů je smysluplný, je to ode zdi ke zdi.“

Otázku uzavírá tím, že by udělování dotací v zemědělství určitě zjednodušil. Jako velký problém dneška zmiňuje fakt, že tradiční zaměstnanost na venkově rapidně klesla hlavně v důsledku snižování počtu farem, které vedou smíšené hospodaření a živočišných farem je o dost méně, než těch s rostlinnou výrobou. I proto existují dotace na podporu chovů telat masného typu apod. Dále vypočítává, jaké sazby se udělují za co, oproti tomu také vyjmenovává všechna pracovní místa na úřadech s tím spojená. Zajímá mě tedy, zda to mám chápat tak, že se dotace udělují i pro podporu regionálních zaměstnání. *„Ano, to stoprocentně také, jde to ruku v ruce.“* (obzvláště investiční/grantové dotace).

„Přes ty dotace je to udělaný vlastně jako tzv. sociální udržitelnost, přes nás jakožto zemědělce, se přenáší ty dotace do toho, aby s ním stát udělal cenovou udržitelnost cenového vývoje základních potravin, jsme takový prostředník.“

Dostáváme se na předposlední otázku a to systém kontrol. *„Loni jsme měli 7 kontrol, ale jde to, překrývají se, byl tu SZIF, dále privátní Biokont z Brna, pak opět SZIF z Rakovníka, že prý to musejí udělat znovu, ÚKZÚZ, Agenturu pro venkov (dnes je to už také SZIF) a Státní veterinární správu.“* Jako nejzbytečnější kontrolu jmenuje

plemenáře, označování, evidence zvířat apod. Naopak jako nejlepší a s nejlepším přístupem jmenuje Státní veterinární správu.

Rovněž přijde p. Ing. Vrtilkovi velmi nesmyslné, že kontroly jezdí vždy, když je nejvíc práce v plně rozjeté sezóně. „*Ted' v zimě nikdo nepřijede, začne to od června do srpna.*“ Za další zmiňuje zbytečně komplikovanou administrativní náročnost.

Když padne řeč na profesní cechy a organizace, jako velmi užitečnou shledává p. Ing. Vrtilka službu Farmáře, kterou provozuje portál eAGRI. Jedná se o zpřístupnění aplikací registrů Ministerstva zemědělství a stejně tak každý farmář si zde může vést svoji vlastní databázi dobytka, stájové deníky apod.

Z ostatních organizací, kde je členem, zmiňuje Agrární komoru a jinak říká, že je spíše konzervativní. „*Nějaký přínos to má*“, to nepopírá, ale nemá na to moc čas.

Pan Vrtilka si během našeho rozhovoru stěžoval na podmínky v České republice mezi farmáři, kteří spolu nemají zájem příliš spolupracovat.

Po skončení oficiální části – zodpovězení otázek, jsme se začali bavit trošku neformálněji o zemědělství celkově a dovidám se plno užitečných informací. Zmiňuju své přání rozjet v co možná nejbližší době také farmaření nebo jiné podnikání v zemědělství a kromě toho, že je mi přáno, je mi doporučováno zejména službaření. Tak uvidíme.

4.6 Ekologická farma Zelený Dvůr

Rozhovor jsem vedl s pí. Kolářovou, zástupkyní farmy.

Provozovatelem biofarmy Zelený Dvůr je stejnojmenná společnost, která kromě biofarmy provozuje ještě truhlářství a umělecké kovářství a zámečnictví. Sídlo firmy se nachází v Praze - Dolních Počernicích, kde je i část farmy, zaměřená na rostlinnou produkci, v jižních Čechách v osadě Cíkar pak ta živočišná. Působení farmy v této lokalitě začalo v roce 2006, provoz ekologického zemědělství byl oficiálně spuštěn v roce 2007. V následujících letech byla uzavřena spolupráce s biojatkami Sasov u Jihlavy, kde je dosud zpracovávána veškerá porážka.

Hlavní zaměření farmy je tedy chov skotu na maso. Jsou zde chována 2 plemena a to 40 kusů Aberdeen Angus a 40 kusů plemena Highland. Součástí stáda jsou i dva (od každého plemene jeden) býci. Dalších 30 kusů tvoří ovce, rovněž masného plemene Suffolk. Celkově zde hospodaří na přibližně 60 ha plochy.

Farma Zelený Dvůr má pouze 2 stálé zaměstnance na zabezpečení provozu, ostatní si najímá formou služeb.

Z rostlinné výroby, která ovšem v posledních letech není již tak rozsáhlá, se pěstuje především klasická kuchyňská zelenina, dále bylinky, květiny na sušení a topinambury. V posledních letech byl ještě zmlazen ovocný sad a vysazeno několik dalších ovocných stromků a keřů. Z produkce navíc je třeba zmínit i menší sad (0,1 ha) vinné révy, nicméně produkty z této vinice jsou, alepoň v současné době, určeny pro vlastní spotřebu. Od roku 2008 je farma Zelený Dvůr také členem Svazu ProBio.

Obrázek 13: Ekologická farma Zelený Dvůr

Zdroj: vlastní foto

4.6.1 Ekonomická dimenze

Rozhovor začínám tradičně otázkou, zda farma prodává suroviny, polotovary nebo hotové výrobky. „*Jak se to vezme, prodáváme hlavně maso, tedy zabalené balíčkované maso, takže vlastně hotové výrobky. Z mimoprodukční části je to kravský hnůj, ale to jen v případě, že máme přebytky, tak máme dohodu s rybářstvím v okolí farmy.*“ K odbytu dochází prostřednictvím vlastního výdejního místa, rádi by ale také

dodávali například do restaurací nebo do kamenných obchodů, zmiňuje především síť Náš Grunt, nicméně zatím nedošlo k vzájemné dohodě.

„Takže ta kvalita je na prvním místě, pak ta cena a pak ta kvantita“

“Souhlasíte s následujícími tvrzeními?”

Já: *„Podnikání na biofarmě je stejné jako každé jiné.“*

pí. Kolářová: *“To nesouhlasím, jsou tam určitá specifika, s ohledem na krajinu, životní prostředí. Je to trošku náročnější, to hospodaření v ekologii.”*

Já: *“Zisk je jediným cílem pro podnikání v ekologickém zemědělství.”*

pí. Kolářová: *“To myslím, že vůbec.”*

Přerušuji a souhlasím, že tvrzení jsou schválně kontroverzněji postavená. Pokračuje: *“Tak tak, ten zisk určitě né, je to o tom přesvědčení a o tom chtít prodávat něco zdravého.”*

Já: *“Tvorba zisku je oproti jiným oborům, daleko více ovlivňována vnějšími vlivy (klimatické podmínky, počasí, přemnožení škůdců etc.).”*

pí. Kolářová: *“Ano, s tím souhlasím.”*

Já: *“Hospodářství, obzvláště to ekologické, je stejně jako Země považováno za živý organismus se svým životem a uzavřeným koloběhem a na rozdíl od jiných forem podnikání přináší všem zúčastněným nejen zisk, ale také přidanou hodnotu.“*

pí. Kolářová: *“Ano, spíš ten smysl života, že v tom člověk musí hledat, než nějaký zisk asi. Oproti jiným oborům, třeba oproti průmyslu, je to jednoznačně specifické podnikání, si myslím.”*

4.6.2 Sociální dimenze

„Provoz farmy je, si myslím, obecně vnímán kladně“ a dodává, že prostředí farmy je osamostatněné od okolní zástavby, takže na hluk nebo zápach si nikdo nestěžuje. Kromě toho tam vznikla nová pracovní místa pro lidi z okolí, takže je farma naopak přínosem v regionu obecně.

Následuje otázka, zda provoz farmy zapadá do zavedených vzorců v dané lokalitě. *„Pokud vím, tam se nikdy dobytek moc nechoval v téhle oblasti, spíše se jedná o rybníkářskou oblast a až nyní se to tam znovu obnovuje.“* Upozorňuje, že dříve se v oblasti pěstovala spíše zelenina a obilí, takže chování dobytka je tam nové. Nadmořská výška by tomu i odpovídala, pohybuje se okolo 570 m. n. m.

Dále se bavíme o budoucnosti farmy za 10 let. *“To nikdo neví, to bude záležet i na vnějších vlivech, na zaměření produkce, určitě se budeme specializovat na ten dobytek.”*

Zajímá mě, jakým způsobem tedy získává farma krmivo pro zvířata. *“Vlastně tím, že máme i ornou půdu, takže tam se sejí travní směsi, jako víceleté.”* Shrnuji to tedy tak, že jedna z forem krmení dobytka jsou víceleté rostliny pěstované na orné půdě, které zajišťují seno nebo i obilí a druhá jsou trvalé travní porosty ve formě pastvin. *“Ano, chápete to správně. Ještě to doplňujeme o šrot, takže si tu krmivovou základnu zajišťujeme sami.”* Dále mě zajímá, kdo povede nejpravděpodobněji farmu z pohledu vlastnictví, směřuji tím k případným dědicům. *“Pan majitel je pan Čech, kterému je okolo 50ti a ten rozhodne co bude dál.”*

4.6.3 Environmentální dimenze

„Moc moderních prostředků nevyužíváme, tam je to hlavně také o cenách, víme že existují nějaké preparáty, třeba Polyversum, to je hodně diskutovaný přípravek na ochranu rostlin, anebo různé složky do krmiv se přidávají, dále nakupujeme minerální složky do krmiv pro zvířata, jinak to je asi tak vše co z moderních prostředků

používáme“ odpovídá na otázku, zda využívají i nové poznatky vědy a výzkumu či naopak se drží zpátky s tradičními postupy. Zajímá mě také používání mechanizace, ale pak si uvědomuji, že veškerý provoz je řízen formou služeb. Znovu dále opakuje, že je vše o cenách, že by se používání dalších možností současnosti nebránili, ale ekonomika je limitující.

Následuje otázka na zvyšování bonity půdy. *„Jednak meziplodinami a také těmi směskami víceletými, kterými se i odpleveluje půda, pěstovali jsme brambory, česnek jsme zkoušeli.“* Přerušuji, protože česnek mě velmi zajímá kvůli jeho velkému nedostatku (toho českého). *„Shánka by byla, prodej by byl dobrý, ale je tam velký podíl ruční práce a to se příliš nevyplácí.“*

Slepice nebo vejce? Další otázkou opět mířím tam, zda začali na farmě Zelený Dvůr být ekologičtí před založením farmy, nebo naopak začali žít ekologickým způsobem života poté. *„Nevím, vážně nevím, (smích...) nedá se to jednoznačně říct. Co se druhé otázky týče, spíš bych řekla, že se to tak nějak vyvinulo z tohoto vnímání, vlastně třeba jak říkáte z toho třídění odpadu a ochrany ovzduší a krajiny.“* Nezbyvá než reagovat tak, že když už třídím, tak je také na čase založit farmu.

4.6.4 Institucionální dimenze

Institucionální dimenzi začínám opět názorem na dotace. *„Určitě potřeba jsou.“* Znovu jmenuji model, kdyby se dotace měly po celé Evropě zrušit, jak v konvenčním, tak i ekologickém zemědělství. Co by se dělo pak, ptám se. *„Určitě jsem pro zachování těch provozních dotací (např. dotace na plochu SAPS, pozn. autora), těch investičních, to né.“* Opět přerušuji a zmiňuju postoj p. Bednáře z farmy BioVavřinec i jiných, že ty investiční s sebou spíš přinášejí podporu ostatním subjektům okolo, než samotným hospodářům. Paní Kolářová přikyvuje a souhlasí.

Ani nemusím číst další podnět diskuse (kontroly) a sama dodává: *„A pak tu jsou kontroly, které vlastně souvisí s poskytováním těch dotací, občas jsou nesmyslné, striktně dodržují, co mají předepsané, co mají kontrolovat. My máme pravidelnou kontrolu jednou ročně na ekologické zemědělství, teď vlastně vznikla 4. organizace, co má kontrolovat ekologický.“* Dále uvádí další instituce, které chodí na farmu na kontroly. Postupně vyjmenovává: SZIF, Potravinářská inspekce, ÚKZUZ (Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, pozn. autora), plemenáři (...) a dodává, *„těch*

kontrol je opravdu hodně, myslím si, že je to zbytečné, že by stačila jen jedna kontrola a měli by být zaměřeni na praktické věci, třeba odběry vzorků, než sepisovat kontrolování hnojení a takové věci, které si stejně každý vymyslí.“

Co se týká aktivních profesních cechů a organizací, reaguje p. Kolářová, že o nich ví, znají je, ale dosud se v žádné neangažovali.

4.7 Ekologická farma Držovice

Rozhovor jsem vedl s pí. Laušmanovou, spolumajitelkou farmy

Ekologická farma Držovice vznikla v roce 2002 a to jako rodinné konvenční hospodářství. Od roku 2009 se farma začla zaměřovat na bio produkci, tedy na chov a výrobu v ekologicky šetrném režimu. Mezi léty 2002 a 2009, kdy naplno rozjela produkci v BIO kvalitě, se vše připravovalo a přebudovávalo. Přechodové období překročila farma v roce 2010 a od té doby je plně certifikovanou farmou s povolením užívání značky BIO.

V době vzniku farmy její stádo sestávalo ze tří kusů koz. V současné době zde mají 180 kusů zvířat. V užitkovém chovu jsou na farmě čistokrevné kozy bílé krátkosrsté, hnědé krátkosrsté a jejich kříženci. Ovce chovají dojně východofrišké. Kromě toho rodina obhospodařuje šedesát hektarů polí a pastvin.

„Nepoužíváme žádnou chemii pro ošetřování půdy, rostlin ani zvířat.“

Dnes je součástí farmy i mlékárna pro zpracovávání mléčných výrobků, v posledních třech letech se farma intenzivně specializuje především na výrobu sýrů. Od začátku má na trhu 27 výrobků, od sýrů přes kefiry, jogurty, až po bryndzu. Farma ve své mlékárně a sýrárně nezpracovává jen vlastní produkci, ale vzhledem k tomu, že ovčí i kozí mléko je pouze sezonní záležitostí, vykupují farmáři celoročně kravské mléko BIO kvality od chovatelů z okolí.

Na farmě v Držovicích pracuje v současné době 8 stálých zaměstnanců.

Obrázek 14: Ekologická farma Držovice

Zdroj: vlastní foto

4.7.1 Ekonomická dimenze

V první řadě se zajímám o systém produkce, tedy zda farma nabízí k prodeji suroviny, polotovary nebo hotové výrobky. *“My prodáváme z 99% jen hotové výrobky, pasterizované mléko, jogurty, kefíry, tvarohy, čerstvé sýry zrající, všechno balené. Všechno si děláme sami, to znamená seno, obilí i pak samotné mléko je z našich vlastních zvířat. Jediné co nemáme vlastní je mechanizace, tu si najímáme. Takže v krmivu jsme ale naprosto soběstační. Pouze seno, pokud máme nadprodukcii, občas prodáváme”*, tak reaguje na mojí otázku na mimoprodukční část výroby. Ještě upozorňuje, že vzhledem k tomu, že ovčí i kozí mléko je sezónně omezené, ostatní měsíce v roce nakupují kravské BIO mléko jako surovinu, které následně rovněž zpracovávají až do finálních výrobků k prodeji. Tyto výrobky z kravského mléka tvoří přibližně 50% veškeré produkce farmy.

Odbyt má farma dle vlastních výpočtů ze 39% prostřednictvím kamenných prodejen s BIO výrobky (resp. farmářskými produkty), dalších 56% produkce prodá na farmářských trzích a zbývajících 5% se prodá přes farmy a na místních akcích v okrese (různé jarmarky nebo akce s Camphillem - biofarma, na které v rámci terapie pracují zdravotně postižení lidé, pozn. autora). Upozorňuje mě, že tato čísla se váží spíše k loňskému roku a že letos by se měl uskutečňovat už největší odbyt prostřednictvím kamenných prodejen, dodávají nově i do pražských.

“Určitě kvalita, cena a kvantita, musíme stavět na té kvalitě.”

“Souhlasíte s následujícími tvrzeními?”

Já: *„Podnikání na biofarmě je stejné jako každé jiné.”*

pí. Laušmanová: *“Já bych řekla, že souhlasím, protože ty problémy jsou všude asi nějaké. Je to jako každé jiné podnikání.”*

Já: *“Zisk je jediným cílem pro podnikání v ekologickém zemědělství.”*

pí. Laušmanová: *“To určitě ne, je to spíše takový celoživotní projekt. Ale zase nemůžeme být jako Červený kříž, máme rodinu, zaměstnance... spíš než koníček je to prostě podnikání.”*

Já: *“Tvorba zisku je oproti jiným oborům, daleko více ovlivňována vnějšími vlivy (klimatické podmínky, počasí, přemnožení škůdců etc.).”*

pí. Laušmanová: *“To je pravda, je to zemědělství, takže ano.”*

Já: *“Hospodářství, obzvláště to ekologické, je stejně jako Země považováno za živý organismus se svým životem a uzavřeným koloběhem a na rozdíl od jiných forem podnikání přináší všem zúčastněným nejen zisk, ale také přidanou hodnotu.”*

pí. Laušmanová: *“To se těžko říká, přírodní prostředí tady na farmě je... zrovna tady sněží, kdyby bylo venku krásně, řeknu vám, že jo, je to těžký, když se to pak stane tím podnikáním, tak je to takový závod, člověk už nemá čas si to užívat. Jakmile máte zaměstnance, začne to být takový koloběh. Úplně souhlasit nemůžu, je to takový lehčí stres, aby člověk vydělal na zimu apod. Také je něco jiného se ptát mě, když jsem celý den ve výrobě a kanceláři a něcojiného mého manžela, který se stará venku o zvířata.”*

4.7.2 Sociální dimenze

“Lidé z okolí si na to už zvykli, původně jsme sice vypadali jako blázní, na druhou stranu tady také zaměstnáváme několik lidí z okolí, takže to lidé přijali, ale určitá nedůvěra tady ještě existuje”, odpovídá mi, když se zajímám, jak jsou dle sebe vnímání okolím. Během vysvětlování klade důraz, že je to spíše generace starousedlíků, kdo jim moc nevěří a příliš je nechápe a to i z toho důvodu, že jsou původem z Prahy. “Takže tak napůl. A také nemáme moc čas, zapojit se do místního koloritu, jsme hodně pracovně vytížení.” Když se ptám, zda nějakou roli může hrát třeba závist, hned mi namítá, že to určitě ne. “Spíš je to údiv, že to zvládáme, protože ti lidé tady vidí, že světla na farmě se rozsvěcí v 5 ráno a zhasínají v 10 večer, denně.”

Další otázka se týká začlenění jejich hospodaření do zavedených vzorců v obci. “Ano, jsme tady v Sudetech, kozy se tady dřív chovaly, spíše tedy na mléko a ne na další zpracování, ale joo. Ptám se tedy, zda se jedná spíše o podhorskou oblast. “Ano, přesně tak, obilí se sem moc nehodí a pokud vím, tak tady dříve ani moc nebylo, spíše ten pastevský chov, je to České Středohoří.”

Následující a závěrečná otázka ze sociální dimenze směřuje do budoucnosti. Když otázku konkretizuji a zmiňuji dědice, hned se chytá a suveréně říká, že přinejmenším za těch deset let, povedou farmu ještě s manželem. Jinak mi připomíná, že zájem o BIO produkty nejen jejich farmy se rok od roku zvyšuje, takže o to starost nemají. Na druhé straně zmiňuje o poznání menší kupní sílu obyvatel. “Lidé rádi kupují, ale jen musí přijít víc zákazníků, každý si kupuje po troškách. Jinak si myslím, že ten vývoj by měl být, v současnosti máme dost velké portfolio výrobků, ale chtěli bychom se spíše specializovat na užší, konkrétně zrající sýry.” Stádo plánují zachovat v té velikosti, jako je teď, plánují pouze užší specializaci produktů.

Když v sovislosti s předchozí otázkou zmiňuji strukturu všech otázek, že jsou stavěny tak, abych se dozvěděl, zda je ekologické zemědělství trvale udržitelné, mapuje poslední léta hospodaření a říká “Pro nás je to určitě příznivější, než to paradoxně bylo v těch raných počátcích, kdy to povědomí lidí o kvalitních potravinách nebylo, teď se o tom dočtou ve všemožných časopisech, lidé o tom začli přemýšlet apod.” Dodává, že takto se chová samozřejmě jen určitý segment populace, že sami nejsou tak velcí, aby je musely zajímat obchodní řetězce.

4.7.3 Environmentální dimenze

Vstupuji do environmentální části a hned se ptám, nakolik se řídí na farmě v Držovicích vědou a výzkumem. Odpovědí mi je, že určitě nových poznatků využívají. *“Začíná to u toho tradičního, ale postupně jak se to stádo rozšiřuje, tak to nestačí, manžel jezdí na konference, aby věděl, i kvůli vývoji nálezové situace v Evropě, stejně jako se vyvíjí u lidí, tak i u těch zvířat, přicházejí nové nemoci, takže určitě využíváme nové věci.”* Doplnuje, že jiná situace u udržování welfare je, když stádo má dvě tři kozy a něco jiného dneska, když stádo čítá okolo dvou set hlav. Bez využívání informačních kanálů ze světa to nejde.

U otázky ohledně zvyšování bonity půdy si není úplně jistá, protože to nepatří do její náplně práce, nicméně mě ujišťuje, že tak jako tak výnosy nejsou zrovna nejlepší, otázku každopádně uzavírá tím, že to není až tolik jejich specializace.

U živočišné je to především o péči, kterou zvířatům poskytují. Sem patří například to, že zvířata jsou v suchu, dobře se o ně starají, nebudou mít shnilé seno, budou dobře ošetřené při dojení. Zvláštní důraz klade především na hygienu.

Chlévský hnůj rozmetají na svých polích.

Při další otázce, zda byla dříve slepice nebo vejce a zda předcházel založení farmy vztah k ekologickému způsobu života nebo naopak se mi dostává bezkonkurenčně nepřekvapivější odpovědi ze všech dotazovaných farmářů: *“My jsme takoví ti typičtí pražští kavárenští povaleči, kteří začali číst knížky o zvířatech a u nás to bylo tak, že manžel chtěl chovat zvířata, konkrétně kozy. Začalo to malochovy, tam ten ekologický způsob je v podstatě automatický, až to postupně začalo nabývat, přidalo se obilí a vyřídil všechny ty papíry ke konverzi k ekologickému zemědělství.”*

4.7.4 Institucionální dimenze

Stejně jako jsem se ptal předchozích farmářů, ani na mé poslední návštěvě tomu není jinak a poslední okruh rozhovoru uvádím otázkou na dotace.

“Ty celoroční dotace máme úplně minimální, protože tam není moc co dotovat, tam máme jen nějaké to spásání na plochu (SAPS, pozn. autora.) a určitě nám v zimě pomůžou. Ty ostatní na zvířata už všechny skončily.” Zdůrazňuje však, že to není něco, z čeho by se dalo žít dlouhodobě. Oproti názorům předchozích farmářů vyzvihuje

naopak dotace investiční. *“Ty jsme čerpali, abychom mohli udělat výrobu, to jsme měli projekt podpořený z Evropské unie a bez toho bychom to nemohli udělat, protože náš úvěr by byl tak velký, že by nám zlomil vaz. Na půlku jsme si úvěr vzít museli, ale druhou nám pokryly dotace, to není žádné tajemství a bez toho by byla návratnost velice těžká, protože náklady jsou opravdu veliké.”* Ostatní dotace, například na zelenou naftu, nepobírají. Co se týče dotací na plochu (SAPS), kdyby nebyly, určitě by je to nepoloží, přiznává. Na závěr ještě opakuje, že bez investičních dotací by do toho pravděpodobně nešli, kdyby přece, vše by trvalo podstatně déle.

S dotacemi souvisí, jakožto druhá strana mince, kontroly. *“Z kontrol je nejhorší, ne ani tak ty ekologické, jako ty veterinární na výrobu, kvalitu potravin, hygienu a ty máme neustále. Je to strašně časově náročné, jsou celý den a opravdu často.”* Ptám se, zda by tedy pomohlo, kdyby se kontroly nějakým způsobem ucelily a sjednotily, zda by to hodnotili jako přínosný krok. *“To určitě, zapoměla jsem zmínit to papírování, to je taky velká zátěž, obzvláště u kontrol týkajících se finálních výrobků a potravin. Určitě bychom byli pro to, aby se něco změnilo, ale s tím asi nemůžeme počítat. Na druhou stranu je dobré, že máte čisté svědomí, ale to je asi tak vše.”* Během diskuse na téma kontrol několikrát opakuje, že je to velice náročné hlavně na čas, který je pro ně velmi cenný. Dosud každopadně neměli žádné problémy. Na závěr zmiňuje i přístup některých kontrolorů, nelíbí se jí, že ne všichni využívají moderní technické pomůcky, které jsou dnes už samozřejmostí. Opět kvůli času, protože to trvá podstatně déle. *“Pak má z toho člověk pocit, že je to jen promarněný čas.”*

“V nějakých organizacích jsme, ale nijak extra se tomu nevěnujeme, není čas. Každopadně spolupracujeme například s Camphillem, občas se angažujeme v nějakých člancích na bioinfo.cz, dále jsme ve Svazu chovatelů ovcí a koz, Asociaci soukromého zemědělství a tak” odpovídá mi na mou poslední otázku, zda se seskupují v profesních cechách nebo jiných organizacích.

Spíš se snaží být aktivní k lidem a to pořádáním různých dnů otevřených dveří, prohlídek, exkurzí nebo programů pro školy. Tento způsob berou i jako jakousi formu marketingu a reklamy.

Na závěr našeho rozhovoru zmiňuje občasné problémy posledních let, ke kterým dochází na farmářských trzích, kdy se mezi farmáře snaží dostávat různí podvodníci a kazí tak poctivým farmářům, produkujícím kvalitní potraviny pověst.

4.8 Diskuse - ověření hypotéz

4.8.1 Ekonomická

Co se týká ověření první hypotézy, došel jsem k závěru, že čím větší farma, tím více je závislá na hospodářském výsledku, neboť má vysoké vstupní náklady na provoz. Samotná tvorba zisku je u větších farem v popředí zájmu nepochybně více, než u farem s menší výrobou a tím i menším počtem zaměstnanců.

4.8.2 Sociální

Všichni navštívení farmáři a jejich farmy jsou už pevnou součástí lokalit, kde působí. Dle svých slov nemají žádné závažné problémy s tolerancí svých farem místními obyvateli, ba naopak není výjimkou, že místním nabízejí pracovní příležitosti. U žádného z nich jsem nezaznamenal tendenci s farmařením skončit, spíše naopak mají své plány do dalších let.

4.8.3 Environmentální

Při ověřování této hypotézy jsem zjistil, že se farmáři snaží využívat poznatků vědy a výzkumu, ale hlavní překážkou pro aplikaci nových objevů do praxe jsou finance. Přesto se většina zemědělců snaží své farmy modernizovat a jít s dobou.

Jednou ze společných stížností farmářů, která vesměs všechny spojuje a kterou jsem v rámci svého výzkumu opomněl, je ubývání orné půdy v důsledku změn územních plánů po celé České republice, kdy je orná půda měněna na stavební parcely.

4.8.4 Institucionální

Při své práci a za současných podmínek, včetně cenové politiky finálních výrobků farmáři s dotacemi počítají. Jen se liší pohled farmářů na jednotlivé typy dotací: s plošnými dotacemi (SAPS) souhlasí všichni dotázaní, naopak u investičních se jejich názory rozcházejí. Co se týče investičních dotací, většina farmářů má za to, že v jejich distribuci hrají pouze roli prostředníků. S dotacemi přímo související kontroly

považují farmáři za nezbytné a pochopitelné, nicméně na jejich způsob provádění a četnost jsem slyšel od všech farmářů stesky.

Většina farmářů je členy alespoň některých profesních organizací a svazů.

5 ZÁVĚR

Práce se zabývá problematikou trvale udržitelného rozvoje, s přihlédnutím k sociální rezilienci ekologických farmářů.

Pro plnohodnotné pochopení tématu jsem se v teoretické části nejprve zaměřil na vysvětlení pojmů a souvislostí, které jsou s ekologickým zemědělstvím spojené.

Kromě toho, že biohospodářství produkuje kvalitní suroviny a potraviny, je zároveň daleko šetrnější k přírodě a životnímu prostředí, než moderní konvenční zemědělství, zaměřené zejména na kvantitu. Ekologické zemědělství, jako multifunkční model hospodářství přispívá společnosti nejen svými produkty, ale nabízí i nové pracovní příležitosti pro lidi z okolí.

Ekologické zemědělství zažívá v současné době poměrně velký boom, který vyplývá zejména ze zvýšeného zájmu veřejnosti o zdravý způsob života, s nímž kvalita potravin úzce souvisí.

Od svého vzniku si ekologické zemědělství v České republice vybudovalo pevné místo v systému hospodářství. I když naši předkové jinak než ekologicky prakticky nehospořádali, násilná kolektivizace tento způsob hospodaření na dlouhou dobu přerušila. Zvláště na venkově se přesto udržel trend vypěstovat si zdravé plodiny, rovněž tak malochovy drůbeže, králíků, vepřového, někdy i hovězího a jehnečího masa alespoň pro svou potřebu. Tento jev byl velmi nápomocen rozvoji samotného ekologického zemědělství, i když bio hospodaření po více než čtyřiceti letech nucené přestávky začínalo prakticky od nuly. Vycházelo pouze z tradic a lokálních zkušeností. Farmáři měli potíže s nedostatkem legislativy, některé nedostatky přetrvávají až dodnes. Jako další vážný problém se jeví ubývání zemědělského půdního fondu v důsledku neustále se zvětšující se výstavby. I přesto se některým farmám daří rozšiřovat svá hospodářství.

V praktické části své práce jsem se snažil zanalyzovat, nakolik jsou biofarmy životaschopné a tudíž jestli je myšlenka ekologického farmaření jako takového trvale udržitelná. Na danou problematiku jsem nahlížel z několika úhlů. Tuto reflexi jsem prováděl prostřednictvím otázek, které jsem kladl farmářům.

I když zkoumaný vzorek byl do jisté míry omezený (počtem dotazovaných farmářů), přesto jsem přesvědčen, že jeho výpovědní hodnota je dostatečně relevantní.

Návštěvy farem a rozhovory s farmáři pro mne byly velmi inspirující. Všichni farmáři si na mě udělali čas a ochotně odpovídali na mé otázky. Snažil jsem se, aby otázky vytvářely jakýsi rámec jejich vyprávění, což se mi, obzvláště u některých z nich, velmi podařilo a dozvěděl jsem se i mnoho jiného, včetně pro mě cenných rad. Pro nezkreslenou výpovědní hodnotu jsem si ve všech případech rozhovorů pořizoval se souhlasem farmářů (doloženo čestným prohlášením, viz. přílohy) zvukový záznam.

Velmi na mě zapůsobilo jejich zapálení pro práci, všichni bez výjimky doslova pro své podnikání hoří. Skoro se domnívám, že je to jeden ze základních předpokladů úspěšného bio farmáře. Jejich nadšení se přenášelo i na mě a z návštěv jsem se vracel nabitý pozitivní energií. Tento poznatek je pro mě důležitý zvláště nyní, kdy se chystám naplno zahájit svojí pracovní kariéru.

Právě v tom vidím důkaz sociální resilience lidí, kteří začali podnikat v tomto nesnadném oboru, který na rozdíl od ostatních oborů podnikání neměl tradici.

Na základě mnou provedených terénních šetření v podobě rozhovorů s farmáři a studiem dokumentů, společně s vyhodnocením publikovaných informací, jsem dospěl k závěru, že rozvoj farem v ekologickém hospodaření je trvale udržitelný.

6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

6.1 Knižní zdroje

- [1] BRADLEY, D., CHRISTODOULOU M. *Integrated crop management systems in the EU*. Agra CEAS Consulting, 2002.
- [2] ELZAKKER, B., GEIER, B. *Policy recommendations for emerging organic movements. 1994*.
- [3] MAJEROVÁ, V. a kol. *Sociologie venkova a zemědělství*. Praha: Academia a Mžp ČR, 2009, ISBN 978-80-213-0651-6.
- [4] MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj ekologie: hrozba i naděje*. 2. vyd., Praha: Karolinum, 2003, ISBN 80-246-0769-7.
- [5] MOUDRÝ, J., PRUGAR, J. *Kvalita, zpracování a odbyt bioproduktů*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2001. ISBN 80-7040-526-0.
- [6] MOUDRÝ, J., *Přechod na ekologický způsob hospodaření*. 1. vyd., Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1997. ISBN 80-7105-134-9.
- [7] NEUERBURG, W., PADEL, S. *Ekologické zemědělství v praxi*. Praha: Nadace pro organické zemědělství FOA. Ministerstvo zemědělství ČR, 1994. ISBN 978-80-903583-0-0.
- [8] PETR, J., DLOUHÝ, J. a kol. *Ekologické zemědělství*. 1. vyd. Praha: Brázda, 1992. ISBN 80-209-0233-3.
- [9] Světová komise OSN pro životní prostředí a rozvoj. *Naše společná budoucnost.*, Praha: Academia a Mžp ČR, 1991, ISBN 80-85368-07-2.
- [10] TICHÁ, K. M. *Ekologické zemědělství v kostce*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2008. ISBN 978-80-7084-716-9.
- [11] URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, I. díl*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2003. ISBN 80-7212-274-6.
- [12] URBAN, J., ŠARAPATKA, B., a kol. *Ekologické zemědělství: Učebnice pro školy i praxi, II. díl*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2005. ISBN 80-7212-274-6.
- [13] VÁCLAVÍK, T. (Mze ČR). *Ekologické zemědělství a biodiverzita*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2006. ISBN 80-7084-485-X.

- [14] VÁCLAVÍK, T. *Ekologické zemědělství a rozvoj venkova*. Brno: Spolek poradců v ekologickém zemědělství ČR, o.s., 2008.
- [15] ZAGATA, L. – LOŠŤÁK, M. *In Goodness We Trust. The Role of Trust and Institutions Underpinning Trust in the Organic Food Market*. Sociologia Ruralis, 2012, roč. 52, č. 4, ISSN: 0038-0199.
- [16] ZAGATA, L.; LOŠŤÁK, M. (2013). Zpráva ze 4. setkání NSPG dne 7. 2. 2013. Nepublikovaný materiál výzkumného projektu.
- [17] ZITTA, M., VOSTAL, J., *Obecná fytotechnika*. Praha: ČZU, 1998.

6.2 Internetové zdroje

- [18] *Agroenvironmentální opatření ČR 2007-2013*. Bioinstitut. [online]. 2007. [cit. 2. listopad 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.bioinstitut.cz/documents/brozura_agroenvi_opatreni_5.pdf>
- [19] *Biomasa*. Czrea.cz. [online]. 2009. [cit. 19. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.czrea.org/cs/druhy-oze/biomasa/bm-energie>>
- [20] *Cross Compliance*. Eagri.cz. [online]. 1. leden.2009. [cit. 19. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/kontroly-podminenosti-cross-compliance>>
- [21] *Denně mizí 13 hektarů půdy*. Agris.cz. [online]. 17. září 2008. [cit. 14. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.agris.cz/clanek/160510>>
- [22] *Desatero státní veterinární správy k prodeji na farmářských trzích*. Svscr.cz. [online]. 31. červenec 2012. [cit. 10. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.svscr.cz/index.php?art=4877>>
- [23] *Do roku 2015 má podíl ekologicky obhospodařované půdy vzrůst na 15%*. Eagri.cz. [online]. 15. prosinec 2010. [cit. 2. listopad 2012]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2010_do-roku-2015-ma-podil-ekologicky.html>
- [24] *Doporučení pro ekologické zemědělství*. Bioinstitut.cz [online]. [cit. 3. únor 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.bioinstitut.cz/documents/BIOINSTITUT_studie_verze2.pdf>
- [25] DRAHORÁD, J. *Ministři schválili rozpočet Státního zemědělského intervenčního fondu*. Mediafax [online]. [cit. 4. říjen 2012]. Dostupné na WWW: <<http://mediafax.nova.cz>>

- [26] *Ekologické zemědělství a biopotraviny*. Pro-bio. [online]. [cit. 10. březen 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.pro-bio.cz/cms/soubor/1511/BIOprezentace-ogilvy.pdf?PHPSESSID=zdfkysex>>
- [27] *Ekologické zemědělství ve světě*. Zelenezpravy.cz. [online]. 20. září 2010. [cit. 4. říjen 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.zelenezpravy.cz/ekologicke-zemedelstvi/>>
- [28] *Ekologické zemědělství*. Mzp ČR [online]. [cit. 17. říjen 2012]. Dostupné na WWW: <[http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/881B04BF9FD9A9B3C1256FC000501538/\\$file/Ekologie_02.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/881B04BF9FD9A9B3C1256FC000501538/$file/Ekologie_02.pdf)>
- [29] *ES č. 834/2007*. European Council [online]. [cit. 10. leden 2013]. Dostupné na WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:189:0001:0023:CS:PDF>>
- [30] *Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova*. Dotacni.info. [online]. 22. březen 2012. [cit. 4. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.dotacni.info/evropsky-zemedelsky-fond-pro-rozvoj-venkova/>>
- [31] *Farmáři se přesouvají do kamenných prodejen, trhy jim už nestačí*. Idnes.cz [online]. 13. květen 2011. [cit. 12. březen 2013]. Dostupné na WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/farmari-se-presouvaji-do-kamennych-prodejen-trhy-jim-uz-nestaci-pwo-/ekonomika.aspx?c=A110505_134626_ekonomika_spi>
- [32] *Geneticky modifikované organismy*. Mzp.cz. [online]. 2012. [cit. 5. listopad 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.mzp.cz/cz/geneticky_modifikovane_organismy>
- [33] *Historie ekologického zemědělství v ČR*. ČZU [online]. [cit. 9. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://etext.czu.cz/php/skripta/kapitola.php?titul_key=4&idkapitola=254>
- [34] *Metoda sledování účinků agrotechnických zásahů*. Bioinstitut.cz [online]. 1. červen 2012. [cit. 3. prosinec 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.bioinstitut.cz/documents/bio1207_Zpravodaj1.pdf>
- [35] *Metodika stanovení méně příznivých oblastí (LFA)*. Uzei.cz. [online]. 2005. [cit. 14. prosinec 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.uzei.cz/left-menu/publikacni-cinnost/metodiky/Metodika-LFA.pdf>>
- [36] MILESTAD, R. *Building Farm Resilience. Challenges and Prospects for Organic Farming* [online]. Uppsala: Swedish University of Agricultural Science, Department of Rural Development Studies Uppsala, 2003. (PDF).

- Vedoucí disertační práce Lennart Salomonsson a Magnus Ljung. [cit. 7. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://pub.epsilon.slu.se/170/1/91-576-6410-2.fulltext.pdf>>
- [37] *Ministerstvo iniciovalo přípravu pravidel pro farmářské trhy.* eAGRI. [online]. 7. duben 2011. [cit. 10. únor 2013]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2011_ministerstvo-iniciovalo-pripravu.html>
- [38] *MZe ČR zjednoduší do dvou let malým farmářům prodej potravin ze dvora.* Biodomena. [online] Dostupné na WWW: <<http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/trh-s-komoditami/mze-zjednodusi-do-dvou-let-malym-farmarum-prodej-potravin-z-dvora.html>>
- [39] *Najdi si svého farmáře.* Najdisisvehofarmare.cz [online]. [cit. 10. březen 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.najdisisvehofarmare.cz/najdisisvehofarmare/default.aspx>>
- [40] *Náš GRUNT.* Nasgrunt.cz [online]. [cit. 11. březen 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.nasgrunt.cz/2-o-spolecnosti.html>>
- [41] *O ekofarmě.* Countrylife.cz [online]. 2012. [cit. 15. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.countrylife.cz/o-ekofarme>>
- [42] *Organic Policy Information and Resources.* iFOAM.org [online]. [cit. 10. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.ifoam.org/growing_organic/2_policy/policy_main_page.html>
- [43] *Podívejte se, kde nakoupit nejlevnější biopotraviny.* Nazeleno.cz. [online]. [cit. 10. březen 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.nazeleno.cz/bio/biopotraviny-1/podivejte-se-kde-nakoupit-nejlevnejsi-biopotraviny.aspx>>
- [44] *Politika Evropské unie.* European Commission. [online]. 2013. [cit. 1. březen 2013]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy_cs>
- [45] *Program rozvoje venkova ČR 2007-2013.* Szif.cz. [online]. 1. květen 2007. [cit. 5. únor 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fefafd%2F1180428724933.pdf>
- [46] *Přechod z konvenčního způsobu hospodaření na ekologický.* PRO-BIO. [online]. 2009. [cit. 3. únor 2013]. Dostupné na WWW: <agtconsulting.cz/documents/prechod.pdf>

- [47] *Situační a výhledová zpráva, Půda*. Eagri.cz [online]. [cit. 16. únor 2013]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/file/45535/puda_11_2009.pdf>
- [48] *Statistika a průzkumy*. Eagri.cz. [online]. 2011. [cit. 6. únor 2013]. Dostupné na WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/statistika-a-pruzkumy/>>
- [49] *Udržitelný rozvoj*. Mzp ČR [online]. 2012. [cit. 8. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj>
- [50] *Vyhláška č. 289/2007 Sb.* Eagri.cz [online]. 23. listopad 2007. [cit. 23. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_vyhlaska-2007-289-veterinarnipece.html>
- [51] *Základní statistické údaje ekologického zemědělství*. Eagri.cz. [online]. 31.12.2012. [cit. 1. březen 2013]. Dostupné na WWW: <eagri.cz/public/web/file/.../statistika_zakladni_31_12_2012.doc>
- [52] *Zákon č. 17/1992 Sb.* Eis.cz [online]. 2005. [cit. 23. leden 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.eis.cz/dokumenty/44_5_0_12005-10-29_18-25-54.htm>
- [53] *Zákon č. 242/2000 Sb.* Eagri.cz [online]. [cit. 9. listopad 2012]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_zakon-2000-242-viceoblasti.html>
- [54] *Zemědělská výroba*. Eagri.cz. [online]. 2010. [cit. 12. prosinec 2012]. Dostupné na WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/>>

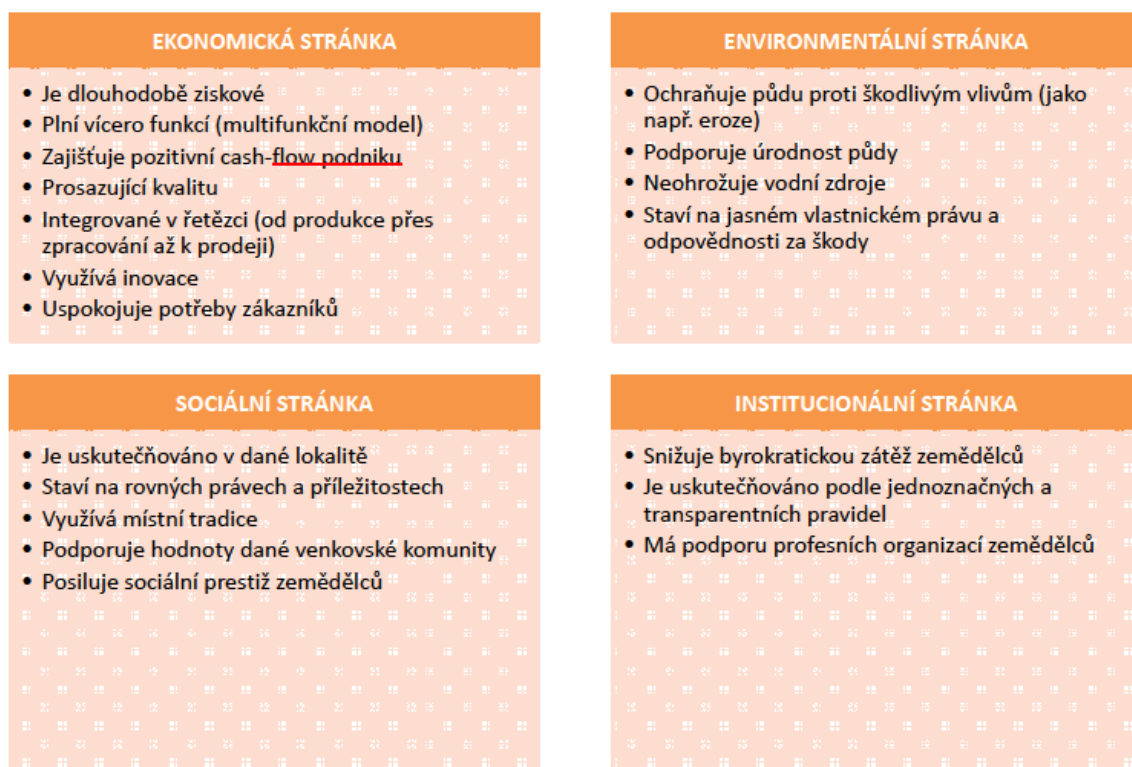
7 PŘÍLOHY

7.1 Seznam příloh

Příloha č. 1: Výstup z projektu FarmPath.....	99
Příloha č. 2: Doprovodný dotazník.....	100
Příloha č. 3: Okruhy otázek pro rozhovor s farmáři.....	101
Příloha č. 4: Čestné prohlášení.....	103

Příloha č. 1 – 4 dimenze ekologického hospodaření

Obrázek 15: Výstup z projektu FarmPath (Farming Transitions: Pathways towards regional sustainability of agriculture in Europe)

Zdroj: ZAGATA, L.; LOŠŤÁK, M. (2013). Zpráva ze 4. setkání NSPG dne 7. 2. 2013. Nepublikovaný materiál výzkumného projektu.

Příloha č.2 – Doprovodný dotazník

Hospodaření v:

- a) Rostlinná výroba
- b) Živočišná výroba
- c) oboje

Velikost farmy:

- a) Dle počtu zaměstnanců
- b) Dle ha
- c) Dle počtu kusů zvířat

Hospodaří od roku:

- 1) V minulosti jsem již podnikal v klasickém konvenčním zemědělství a:
    - a. Přešel jsem (konverze)
    - b. Začal jsem až vyloženě s ekologickým hospodařením

  - 2) Bylo pro Vás obtížné sehnat kvalitní zaměstnance v rámci regionu?
    - i. Podíl rodinných příslušníků na farmě
    - b. Počet zaměstnanců na HPP
    - c. Počet zaměstnanců na ČPÚ
    - d. Sezonní pracovníci / příležitostní pracovníci

  - 3) Na nápad podnikat v zemědělství mě přivedl/a:
    - a. Rodinná tradice
    - b. Nedostatek pracovního uplatnění v regionu
    - c. Jiný důvod:
-

Příloha č. 3 – Okruhy otázek pro rozhovor s farmáři

1) Ekonomická stránka

- a. Jak funguje celý systém Vaší produkce?
  - i. Prodáváte suroviny, polotovary nebo hotové výrobky?
  - ii. Sami (vlastní prodejna) nebo prostřednictvím překupníků / obchodníků?
  - iii. Mimoprodukční část (vedlejší produkty výroby (např. chlévský hnůj)) také nabízíte k prodeji, máte nějaké partnery?

- b. Uspořádejte prosím následující trojici pojmů tak, aby co nejvíce vystihovala filosofii farmy (bavíme se o finálním produktu):

- i. Cena
- ii. Kvalita
- iii. Kvantita

- c. Specifičnost podnikání na biofarmě a tvorba zisku:

Souhlasíte s následujícími tvrzeními? V opačném případě zdůvodněte svůj nesouhlas.

1. „Podnikání na biofarmě je stejné jako každé jiné.“
2. „Zisk je jediným cílem pro podnikání v ekologickém zemědělství.“
3. „Tvorba zisku je oproti jiným oborům, daleko více ovlivňována vnějšími vlivy (klimatické podmínky, počasí, přemnožení škůdců etc.)“.
4. „Hospodářství, obzvláště to ekologické, je stejně jako Země považováno za živý *organismus* se svým životem a uzavřeným koloběhem a na rozdíl od jiných forem podnikání přináší všem zúčastněným nejen zisk, ale také přidanou hodnotu.“

2) Sociální stránka

- a. Jak vnímáte a jak si myslíte, že je vnímán provoz Vaší farmy ve Vaší obci?
- b. Zapadá Vaše hospodářství do zavedených vzorců v dané lokalitě?

(např. pro Vysočinu je charakteristické pěstování brambor, v případě, že vybočujete, proč jste se tak rozhodli. Jaká je Vaše spokojenost s daným rozhodnutím? (využití místních tradic))

- i. (Pokud nejdete s hlavním proudem) vnímáte to spíše jako klad, nebo zápor?
- c. Jak vidíte budoucnost Vaší farmy za 10 let? (z pohledu, kdo farmu povede etc., dědicové apod., zaměření produkce, jiné překážky, sousedi)

3) Environmentální stránka

a. Nakolik Vaše postupy hospodaření korespondují s těmi tradičními? A současně, využíváte při hospodaření i nových poznatků z moderních výzkumů? (orba po vrstevnici etc.) (z kolika % pro srovnání s ostatními)

b. Níže:

i. Rostlinná výroba:

1. Jakým způsobem dosahujete vyšší bonity půdy? (zelené hnojení, živočišné nebo jiné?)

ii. Živočišná výroba:

1. Jakým způsobem nakládáte (zpracováváte X likvidujete) živočišný odpad (hnůj etc.)

c. *Co bylo dřív, slepice nebo vejce?*

Předcházel založení biofarmy Váš vztah k ekologickému způsobu života (třídění odpadu, neznečišťování ovzduší, ochrana vodních zdrojů, používání bionafty, ekologická filosofie obecně) NEBO naopak provozování biofarmy Vás k tomuto chování přivedlo?

4) Institucionální stránka

a. Jaký je Váš názor na dotace v zemědělství?

b. Jaký je Váš pohled na systém kontrol dodržování pravidel pro ekologické hospodaření? Jejich intenzita, četnost etc., eventuální sankce, postihy apod.

c. Nakolik jste aktivní v aktivitách profesních cechů, organizací, komunity etc.?

Příloha č. 4 – Čestné prohlášení

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Já, Bc. **Michal Jaroš**, nar. **12.6.1985**, níže podepsaný, čestně prohlašuji, že veškeré informace získané prostřednictvím nahrávky, využiju jen pro potřeby své diplomové práce a hned po jejich použití je smažu a nebudu nikterak šířit. Ostatní informace případně uchovám dle **zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů**.

V _____ dne _____

Bc. Michal Jaroš

Podpis: _____